

მ რ ი

რედაქცია უმოზრჩ-სად

სთხოვს ხელის-მომწერთ,
ხელის მოწერის ფულის
შემოტანა დააჩქარონ

№ 18

კვირა 6 თიბათვე

№ 18

1910 წ.

საზოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ჟურნალი

1910 წ.

ქუთაისი გელალოვბს

დღევანდელ პირობებში პატიოსნება, საზოგადო საქმისათვის თავდადება მეტად იშვიათი მოვლენაა. მხოლოდ ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა ინგლისი, საფრანგეთი, დარწმუნებული უნდა იყვეთ, რომ ყოველივე ბოროტმოქმედება ადრე თუ გვიან აუცილებლივ გამოიქვანდება და ყოველივე მოქალაქე, რომელსაც ხალხის ნდობა ბოროტად გამოუყენებია, შესაფერად დაისჯება.

ჩვენში უკანასკნელ სამი საუკუნის განმავლობაში ისეთი არეულობა იყო, ისე შეირყა სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი საძირკველი, რომ უნებლიედ საზოგადოებრივი შეკავშირების ძალა შესუსტდა, საერთო თითქო იშლება და პიროვნებას სრული ფარფაშისათვის ასპარეზი ეხსნება, ასეთი დრო, დრო დაცემისა და გათახსირებისა უნებლიედ წარმოშობს უთვალავ მოღალატეს, მცარცველს, ავაზაკს და ყოველი ჯურის გაქნილ და დაცემულ ადამიანს. ამ საერთო ისტორიულ რყევის დროს ჩვენში მყარდება რუსეთის მთავრობა. ხოლო რუსეთში შემუშავებული ფსიხოლოგია ყველასათვის ცხადია. აქ არა ნაკლებ დაბლა სდგას საზოგადოებრივი პრინციპი, თვით მთავრობის წარმომადგენლნი ერთმანეთს ეჯიბრებიან მექრთამეობაში, დარბევაში და სხვა ბოროტმოქმედებაში. მოხელე, რომელიც თავის ჯიბეს არ ისქელებდეს, დიოგენის ფანრით საძებარი გახდა.

ასეთ ატმოსფერაში, ასეთ საზოგადოებრივ უტიფრობაში აღიზარდნენ დღევანდელი ჩვენი «საზოგადო მოღვაწენი». განსაკუთრებული უტიფრობა ამ მხრივ დასავლეთ საქართველოში დამყარდა. აქ იშვიათად იპოვით ისეთ საზოგადოებრივ დაწესებულებას, სადაც არჩევნები სწარმოებს, რომ ღირსეული ადამიანი აირჩიონ. აქ პატიოსნება ნაკლადა

აღიარებული. განსაკუთრებით უნდა ითქვას ეს იმ წვრილ ფეხა თავად-აზნაურობაზე, რომლის უსაქმურობა და ზნეობრივი დაქვეითება კარგა ხანია ჩვენს ბეჩავ სამშობლოს შხამად ედება. ყოველ სფეროში ამ ჯგუფის წარმომადგენელთ შეაქვთ ერთნაირი ზნეობრივი სიმჩატე, ყოველივე საქმის დამცემი და გამათახსირებელი. სამწუხაროდ ჯერ სრულიად არ არის შესწავლილი უკანასკნელი სახალხო მოძრაობა. ჯერჯერობით შეუძლებელიც არის მისი დამშვიდებით და მიუდგომლად დაფასება, რადგან როგორც მისი მომხრენი და მოწაწილენი, ისე მოპირდაპირენიც თვითეულ მიუდგომელ განსჯას დორბლით პირზედ ეცემიან. მაგრამ რაც უნდა იყოს, დღესაც ბევრი დაგვეთანხმება, რომ ამ მოძრაობაში ბევრი არა საკადრისი, ბევრი გადაჭარბებული სისასტიკე იყო, ბევრი ბოროტმოქმედებაც იყო. გაიხსენეთ გლეხების მოძრაობის დასაწყისი გურიაში, დინჯი, მოფიქრებული, უმაღლეს ზნეობრივ იდეალებით აღფრთოვანებული, დაცემულთა აღდგენის მსურველი, ღარიბთა და გაჭირვებულთა დამხმარე და შეადარეთ ამას შემდეგი ხანა მოძრაობისა, როცა ათასი სინდის წარცხილი ადამიანი სოციალიზმის დროშას ამოეფარა. და თუ ამ ადამიანების ვინაობა დაგინტერესებთ, მაშინ გამოირკვევა, რომ უმეტესი მათში იყო არა მუშა სოფლის თუ ქალაქის, არამედ წინედ სოფლის დუქნებში ბანქოს მოთამაშე და მოქეიფე, ხოლო ეხლა გასოციალისტებული კუდაბზიკა აზნაური. ჩვენ განგებ მოვიყვანეთ ეს მაგალითი, რომ აშკარად გვეყო ჩვენი აზრი. თუ იქაც კი შეაქვთ თავისი ზნეობრივი ელფერი, სადაც ხალხი, მშრომელი ხალხია თითქო საქმის მწარმოებელი, რასაკვირველია, იქ ხომ უფრო ნათლად გამოიხატება მათი ზნეობრივი სიკატრე, სადაც თვითონ აწარმოებენ საქმეს. ჩვენდა სამწუხაროდ, საკრედიტო დაწესებულება ისეთი ხასიათისა, რომ აქ ყველაფრის გამოიქვანება შეუძლებელია. ეს გარე-

მოება საკმაოდ გამოიყენეს სხვა და სხვა ბოროტმა ძალებმა და ამნაირად ბევრი მათი უსინდისო საქციელი საზოგადოებისთვის დაფარული დარჩა. საკმარისია ერთი ფაქტი დავასახელოთ. ერთ ადგილას ქუთაისის ბანკს დარჩენილ მამულების გამგედ ყავდა ერთი ჩვენებური რაინდი. ამ რაინდმა მამულების შემოსავალიც გაფლანგა, კერძო პირებსაც ბანკის სახელით სხვა და სხვა ვალდებულება მისცა, კარგა ბლომა გაიკრა ჯიბეს. ასეთი საქციელის შემდეგ ყოველი დაწესებულება, სადაც პატიოსნების ნატამალი მოიპოვება, ამ რაინდს სამართალში მისცემდა. ჩვენში კი სულ წინააღმდეგ ვხედავთ. ეს ვაჟბატონი ბანკის რწმუნებულადაც კი აირჩიეს. ახლა მიბრძანეთ, როგორ გნებავთ ამის შემდეგ საქმე კარგად წავიდეს?

საზოგადოებამ სრულიად დაჰკარგა ქვეყნის წინაშე პასუხისმგებლობის შეგნება. სამწუხაროდ ბანკს ჰქვია „სათავად-აზნაურო“, მაგრამ მისი მოქმედება არა წოდებრივია. ეს საქვეყნო დაწესებულებაა, მისი მოქმედება ჩვენს მხარეს შეეხება, მისი შეფერხება, მთელ ჩვენ ხალხს დასწევს და შეათერხებს მის ქონებრივ განვითარებას. ყოველ საზოგადოებაში მოსალოდნელია, რომ აქა-იქ გაძვრენ არა პატიოსანი პირნი. მაგრამ ჩვენი დაცემა სწორედ ის არის, რომ ჩვენში უპატიოსნო ადამიანს, ყოველ საზოგადოებრივობას მოკლებულს, პატივს სცემენ, საპატიო ადგილს სთავაზობენ. ჩვენ ვფიქრობთ, დღეს იმ წერტილამდე მივალწიეთ, როცა ძველი გზით ფეხის გადადგმა პირდაპირ დამლუბველია. ამას უღნა გრძნობდეს ჩვენში ყოველი ჩვენი საქმის გულშემატკივარი, უღნა მოვიკრიბოთ მთელი ძალ-ღონე და სამკვდრო-სასიცოცხლოდ შევებრძოლოდ იმ კენჭობიის მოთამაშეთ, რომელთაც დაღუპვის გზაზე დაგვაყენეს, საქვეყნოდ თავი მოგვჭრეს და შემდეგ შიშაც საკეთილღობს არას გვიქადიან. და თუ დღესაც ამ ბნელ ძალებს ერგო გამარჯვება, მაშინ მეტი არაფერი დაგვრჩენია, რომ საჯაროდ გამოვაცხადოთ ჩვენი დაცემა და გათახსირება.

ზრცესი, სუსტდება თვითდაცვის ძალა არსებობისთვის ბრძოლაში. და ამ დასუსტებით სარგებლობენ ყოველივე წურბელები, რომ მეტი ძალ-ღონით განვითარდნ თავისი მოქმედება და ხალხს რაც შეიძლება, მეტი სისხლი გამოსწოვან. ჩვენშიაც ესე მოხდა. შინაგანი ზრცესი ჩვენი პოლიტიკური ცხოვრების განვითარების უეცრივ მოკვეთილ იქმნა, შემოიჭრა ჩვენს ცხოვრებაში სრულიად ახალი, სისტიკი და უღმობელი ძალა. შეირყა ძველი წოდებულება, დაირღვა ძველი ურთიერთობანი და ამ ნიადაგზე გამტკიცებული საზოგადოებრივი უნება. ხალხს გზა აუბნა. და აი ამ დროს საკმაოდ ისარგებლეს მისი მდგომარეობით სხვა და სხვა ობებებმა და გააბეს თავისი ქსედი. აუტანელია სოფელის ჯაფა, განსაკუთრებით ქართლსა და კახეთში. დღე და დამე მუშაობა შეუწყვეტილ სწამობებს, მაგრამ გლეხი მასზე გულ-გაღელი უს ფთაო, უსწავლელი, რუსის სლდათის ძველ ფარაჟში გახეული დადის. მას უველა იბრივეებს, დიპიანი ჩარჩიც კი, რომელსაც სიარულიც ეძნელება. იბრივეებს იმიტომ, რომ ზურგი გამაგრებული აქვს. „სახალხო გაზეთს-“ სწერენ სოფ. ენისელიდან: „აქურ გლეხთა ცხოვრება სოფლის წურბელა ვაჭრებს ეკუთვნის, რომელნიც უკანასკნელ წვეთ სისხლს სწოვენ გლეხობას.“ პოლიტიკურ მონობას თან მოჰყვა აუტანელი ეკონომიური მონობა. ასმა წელმა სოფელი მეტად დააკლინა, დაჩაგრა, ხალხი მის ზურგზე სხვა მცარცველებთან ერთად ჩარჩი გააძლიერა. მნელია იმის ერთბაშად დაძვება, რაც ასი წლობით იზრდება, თუნდ ეს ძალა მანე იუოს, განსაკუთრებით დღევანდელ პირობებში. მაგრამ მით უფრო გვმართებს სიუხიზლე და ბრძოლა სხვა და სხვა ბნელ ძალებთან. განსაკუთრებით საჭიროა სოფელში ჩარჩების აღკვეთა, რათა ისედაც წელში გატეხილი გლეხი სულ არ დაიჩაგროს. ყოველ უწინარეს საჭიროა დაწვრილებით, ფაქტიურად შესწავლილ იქმნას ჩარჩის მოქმედება სოფელად. ამავე დროს უნდა შევეცადოთ სოფლის ხალხში გავავლიოთ შეკავშირების საჭიროება, შევექმნათ სხვა და სხვა ამხანაგობანი და სურთო ძალით წამოვაყენოთ ფეხზე და თას გზით შევიწროებული ხალხი.

* * *

შინაური მიმოხილვა

ჩვენი სოფელი რომ უზატრანდ არის დატოვებული, ეს უველამ კარგად იცის. ყოველივე საზოგადოებრივი წყობილება საჭიროებს თანდათან განვითარებას, რომელიც მის შინაგან ზრდის ზრცესს უნდა წარმოადგენდეს. ხალხი რაცა თასი წლობით შექმნილი წყობილება ერთბაშად ირღვევა და მის ადგილს იჭერს ახალი, უცხო შეუფერებული და კიდევ უფრო მოუხეშავი წყობილება, მაშინ უმრავლესობა, ხალხი დიდ გაჭირვებაში ვარდება, მასში იწეებს საზოგადოებრივ დაშლის, დეზორგანიზაციის

არა ერთხელ აღგვინიშნავს ის გარემოება, რომ საზოგადოებრივ სიწმინდის უქონლობამ ბევრი ჩვენი საზოგადო საქმე შეაფერხა, დასცა. უსინდისობა და უზირობა არჩევნებში, არეუ-დარევა და თვითნებობა საქმის წარმოებაში აუტანელ ატმოსფერას ქმნის ჩვენს ისედაც დასუსტებულ ხალხში. ფლანგავს საზოგადო ქონებას სოფლის მიერ არჩეული მამასხალისი, თვითნებობს რომელიმე მიერრეობულ ადგილს არსებულ საზოგადო ბიბლიოთეკის გამკე, არა წესიურად აწარმოებენ საქმეებს თვით «მოწინავე» წოდების თავ-სახანურობის მიერ არჩეული პირნიც. როგორც მოგეხსენებათ, ქუთაისის სადამსჯელ სასჯელსახლს საქმეების შესამოწმებლად არჩეულ იქმნა სარევიზიო კომისია, რომელმაც ჩვეულებრივ უწესრიგობაში აღმოაჩინა, რომ 9.000 მანეთი დახარჯულა ისე, რომ გასამართლებელი

ბასუხად სომხებს.

— ❦ —

საბუთები არ მიიხვევება. ეს თრიად სამწუხარო მოვლენაა. მამ გვიბრძანეთ, რომელ საზოგადოებრივ დაწესებულებაში ვეძებოთ წესიერება? სად შეგვიძლია თავისუფლად ამოვისუნთქოთ? და ნუ თუ მთელი წოდება. მუსაძლელად სცნობს ისეთი წარმომადგენლები იეფლიოს, რომელთაც უბრალო ხსენებრივი პრინციპები სავალდებულოდ არ მიაჩნიათ.

* * *

როგორც მოგეხსენებათ, წერაკითხვის საზოგ. ამ ბოლო დროში რამდენიმე ადგილას თავისი განუყოფილებანი გახსნა. საკულტურო საქმე მათთვის სიღინჯეს, ურთიერთ პატივისცემას და გატანას. აქ ყოველივე კინკლავობა და წვრილმანი დავა მხოლოდ ჩვენ საზოგადოებრივ განვითარების სისუსტის მანიფესტაციაა. ამიტომაც ჩვენ შეტად სამწუხაროდ მიგვაჩნია ის დავა, რომელიც ბორჯომის განუყოფილების წევრთა შორის ასტუდა და საგაზეთო ფურცლებზედაც გამოეთენა. უნდა ვიმედოვნებდეთ, რომ შემდეგ მანაც წვრილმანი და გაზვიადებული კინკლავობა აღარ იჩენს თავს.

* * *

ჩვენს შუენაღ—გაზეთებს ვინც თავად-ურს ადევნებს, ეტყვიანებათ, რომ ტფილისში არსებობს ეგრედ წოდებული შუენაღისტა საზოგადოება, რომელშიაც უმეტესად შედიან რუსულ გაზეთებში მომუშავენი. სამწუხაროდ ამ გაზეთების არსებობა დღეს ისეთ პირობებშია ჩაყენებული, რომ რამე ხსენებრივ პრინციპებზე ლაპარაკი შეუძლებელია. პრესასაც ყავს თავისი უშიშარი და უტიფარი თანამედროვე რაინდები, რომელნიც მზად არიან ყოველივე საზიზღრობა ჩაიდინონ, ხოლო სხვებში კი მუდამ ხსენებრივი ხინჯი და ნაკლი ეძიონ. ამ ნიადაგზე დამდგარნი უშუალოდ ერთმანეთს ლანძღვენ და ამით შესაძვენ იმ საზოგადოებას, რომელიც ისედაც არაა შეჩუქული პიროვნების პატივისცემას. ცხადია, ამ გვარ შუენაღისტა შორის საერთოდ არაფერია, არც მათ შეკავშირებას შეუძლია რამე კეთილი ნაყოფი მოიტანოს. მხოლოდ კავრცებს ზოგიერთ პატიოსან პირთა საქციელი. რა უნდა მათ ამ საზოგადოებაში ან რა ხსენებრივ კავშირს გრძობენ ისინი იმ ადვილ ახსნილ პირებთან, რომელნიც მხოლოდ გათახსირების და დაცემის მტრები არიან.

არავის გულით არ სურდა ძმოზა, ერთობა და სიყვარული, როგორც ჩვენ თქვენნი!.. ჩვენ იმ თავითვე ამ აზრით ვიყავთ ხომ გამსკვალული.

როცა დაემხო თქვენი სამეფო... მტერმა დაიპყრო რა თქვენი მხარე, ვინ იყო თქვენი თანამგრძობელი თუ არა ჩვენ? ვლვარეთ ცრემლები მწარე,

რაც კი შევსძელით, არ დაგვიკლია; გეხმარებოდით ქირში ძმურადა და მეფეებიც ქართველი ჯარით თავს სდებდნენ „ანში“ ვაჟკაცურადა.

ბოლოს მიგიღეთ სამშობლოშია, გამოგიწოდეთ ძმებს ძმურად ხელი ტაძრები მოგცათ თვით ეკლესიამ... ისე მიგიღეთ, ვით საყვარელი.

ჩვენ სისხლს ვანთხევდით თქვენი გულისთვის; თქვენ იმ დროს მხოლოდ თქვენთვის ვაჭრობდით ჩვენ რომ, როგორც ძმებს, თავს გვევლებოდით, თქვენ თურმე მაშინ სულ სხვას ნატრობდით,

აბა, თუ რამე მიგიძღვით დეაწლი საქართველოს წინ, წამოაყენეთ! და თუ ჩვენც შრომა ვერ დაგიფასოთ, უარი გვყავით და შეგვაჩვენეთ!

თითქმის მეტია ათასს წელზედაც საქართველოში მოსახლეთ რომ ხართ! აბა თუ ჩვენგან რამე გაკლიათ? ღმერთმაც ხომ იცის, ეხლაც გვიყვარხართ.

მაგრამ თქვენგან კი არა გვახსოვსრა, გარდა მტრობისა და სიძულვილის. ჩვენზე ისე ხართ შემოჩენილი, როგორც წურბელა და მატლი კბილის.

როგორ არ გითხრათ, რომ მამა-პაპით ჩვენში გაზდილობართ... ჩვენში შობილობართ და სასომხეთი, როგორც ქვეყანა, არც კი გინახავთ, არც კი ყოფილობართ.

დედა ენათაც ქართული ენა ჰქონდათ თქვენთა მამა-პაპათა. ეხლა კი ძმათაც აღარ გვკადრულობთ, აგვითვალწუნეთ, აგვიღეთ ყბათა.

და აღარც ამხელთ ქართულს... გრცხვენიათ!
 თითქოს ის სომხურს უშლიდეს ხელსა...
 და თქვენთან ერთად რომ მოსაქმობდეს,
 გაურბით მტრულად დღეს თქვენ ქართველსა.

ამას ვჩიოდით! ამას ვსტიროდით!
 ეს იყო ჩვენი მოთქმა და ზარი!
 გვსურდა, რომ ჩვენსა და სომხებს შუა
 არ დახშულიყო საერთო კარი.

ნუ თუ ამდენ ხანს ვერ მიხვდით განა,
 რომ მტრობა-შურიტ ვერას გავხდებით!
 მხოლოდ ერთმანეთს კი გავაფუჭებთ,
 დავგლახავდებით ორივე... წაფხდებით!

და რაც საჯაროდ დღეს წარმოგიტყვამთ,
 თუ მართალია, ვერ გეტყვით „ვაშას“,
 ის არ შეჭფერის ძმობა-ერთობას,
 კეთილ მოღვაწეს და ნამდვილ მუშას.

სომეხი, ფრანგი, თათარი, ოსი
 ყველა ძმა არის, ვინც კი მოგვცემს ხელს
 და საზიარო ჭირსა და ლხინში
 იწამებს მოძმეთ მოკეთ ქართველს!..

აი რას ჭფიქრობს ყველა ქართველი
 სომხისთვისაც რომ კარგი სწყურია,
 და იმიტომაც გულის ისრად ხვდება
 თქვენი სიმღერა: „ხაჩატურია“.

ა კ ა კ ი.

ეგრედ წოდებულ „ინტელიგენციის“ შესახებ

— 2 —

ბევრი წერილი დაწერილა და დაბეჭდილა ამ
 სათაურით ქართულ დრო-გამოშვებით მწერლობაში
 და ეხლაც კიდევ ამაზედ სჯა-ბაასი ბევრს შეიძლე-
 ბა მოსაწყენადაც დაურჩეს, მაგრამ მაინც გავკა-
 დნიერდებით და მივაქცევთ მკითხველის ყურადღე-
 ბას რამოდენიმე მოსაზრებას, რომელიც ხშირად მი-
 ვიწყებულია და უყურადღებოდ დატოვებული.

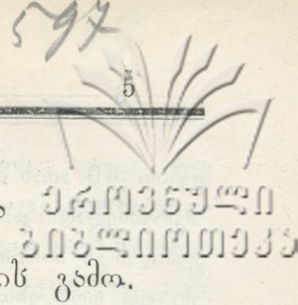
ყოველთვის, როდესაც შეხვებიან ხოლმე საკითხს
 „ინტელიგენციის“ შესახებ, ავტორები საყვედურით
 იწყებენ წირილს, საყვედურითვე ათავებენ — და ამით
 კმაყოფილდებიან. ესე იგი. მცირე ჯგუფი, საზოგადო
 მწერლობის ასპარეზზედ მომუშავე, ყოველთვის სა-
 ყვედურით იხსენიებს დანარჩენ თანამოძმეთა სისუს-
 ტეს და სიძაბუნეს საზოგადო მოღვაწეობის სარბი-
 ელზედ და გულწაფლობით, სევდიანის სურათის
 მჭკრეტელი, კალამა და ქალაღდს ანდობს თავის

კაემანს... დამწერთან ერთად მკითხველიც სასოწარ-
 კვეთილებას ეძლევა; ვისაც შესტკივთ გული, იგი
 ამით სანუგეშოს ვერას იძენს; ხოლო ვის შესახებაც
 საყვედური იწერება, იმათ ეს სიტყვა არა სწვდება,
 რადგანაც იგინი ქართულის წაკითხვასაც კი გაურ-
 ბიან, და რომ კიდევაც მისწვდეს, მათ სქელ ბაკანს
 ვერავითარი საყვედური ვერ გაატანს. მათი არსება
 იმდენად გადაგვარებულია და საზოგადო საქმისადმი
 უყურადღებობა ისე მძლავრად აქვსთ გამჯდარი,
 რომ მათი გარდაქმნა და ცხოვრების გეგმის შეცე-
 ლა მხოლოდ სასწაულად დასასახავია...

ამას რომ ვამბობთ, ჩვენ სრულებითაც არ ვუ-
 კიყინებთ ზემოხსენებულ მწერალთ უსარგებლო წე-
 რასა და უნიადაგო აზროვნებას; მათ აზრსა და
 გულისნადებს, პირიქით, ყურადღებით ვისმენთ,
 ოღონდ მაინცა და მაინც, მხოლოდ და მხოლოდ ეს
 საქმოდ არ მიგვაჩნია. საქირთა, ღრმად გავუსინჯოთ
 სათავე უსიამოვნო მოვლენას და ამაზედ დავამყაროთ
 ჩვენი მსჯელობა. თორემ თითქმის ნახევარი საუკუ-
 ნეა, რაც გაისმის ეს ჩვენი წუწუნი, და არაფერი
 ცვლილება ამას არ მოჰყოლია: ერთი თაობის უი-
 ლაჯობას შემდეგის უფერულობაც მოსდევს, და ასე
 ამნაირად თითქმის დაკანონდა ეს დროებითი მოვლე-
 ნა, მას სამუდამო და უცვლელი ხასიათი მიეცა. რა
 თქმა უნდა, ეხლანდელი მოსწრებული თაობაც განი-
 ცდის წარსულის ნაანდერძებს და ახალი თაობაც ამა-
 ვე პირობებში იზრდება და სხვანაირი ვერ გამოვა.

ამიტომაც საქირთა, ყოველ-მხრივად გავითვა-
 ლისწინოთ ეს ჩვენი უილაჯობა და, თუ ყველას არა,
 ზოგიერთს მაინც აფუხილოთ თვალი ამ საერთო და
 თიქმის აუცილებელ განსაცდელის შესახებ. ჭირ-ვა-
 რამსაც შესწავლა უნდა და ყოველმხრივი მისი გა-
 მოკვლევა აუცილებლად საქირთა მომავალის სამზა-
 დისისათვის. ეგებ შემდეგ თაობას გაუადვილდეს ამ
 განსაცდელის აშორება და მათ ჩვენზე უფრო გაუ-
 ლიმოს ბედმა საკუთარი ძალების საზოგადო ასპარეზ-
 ზედ დახარჯვის საქმეში...

როგორც ყოველივე თანამედროვე, სიტყვა
 „ინტელიგენცია“-ც ნასესხები და გარედგან შემო-
 სულია. უფრო-კი რუსეთიდგან არის შემოსული,
 რადგანაც არც ერთ დაწინაურებულ ქვეყანაში არ
 არის ეს სიტყვა ისე გავრცელებული, როგორც
 რუსეთში. „ინტელიგენტად“ იგულისხმება გონებ-
 რივად განვითარებული ადამიანი და ეს სიტყვა
 ნაწარმოებია ლათინურ სიტყვისაგან: „ინტელიგენს“
 «ინტელიგენცია» რომელიც ჰგულისხმობს „ქკუიანს“
 „ქკუა“-ს. ევროპაში უფრო ხშირად ამბობენ სიტ-
 ყვას: ნასწავლს და უსწავლელს, ქკვიანს და უქკუოს
 შესაფერის ცნების დასახასიათებლად, მაგრამ ისე
 ხშირად არ ამბობენ სიტყვას: „ინტელიგენტს“ რად-
 განაც ისე დიდად განსხვავებულად არ მიაჩნიათ ასე-
 თი ადამიანი ჩვეულებრივ ადამიანთან შედარებით.
 ხოლო ვინც-კი ზედმიწევნით შეუდგება რისამე შეს-

წავლას, იმას უკვე „მეცნიერს“ უწოდებენ. რუსეთში-კი ალბად ისე განსხვავებულად ჰგულისხმობენ გონებრივად განვითარებულ ადამიანს, რომ ცალკე სახელით მოსანათლაფი გახედა რაეს უმცირესობა და-ნარჩენ უმრავლესობასთან შედარებით. ეს სახელწოდება ჩვენშიდაც, სავსებით რუსული ელფერით გადმოიწერება და ჩვენშიდაც, რუსეთის მიმბაძობით, ცალკედ დასასახავი გახდა ეს ჯგუფი. ამაშიდაც, როგორც ბევრ სხვა რამეში, არავინ დაეძებს, გამოდგება თუ არა ჩვენთვისაც ესა თუ ის განაწილება, ესა თუ ის სახელწოდება, — სულ ერთია, რადგანაც რუსეთში ასეა, უთოჟოდ ჩვენშიდაც ასე უნდა იყოს — ამ აზრს თანამედროვე ქართველი ვერ გაწორებია!...

ასეა თუ ისე, უმთავრესი საყვედური, რომელიც დღემდე გაისმის ჩვენს მწერლობაში ინტელიგენციის შესახებ საერთოდ შემდეგია: ჩვენი, ქართველი ინტელიგენცია ვერ არის საკმაოდ გამსჭვალული საზოგადო საქმის სიყვარულით, იგი კიდევ გაუბრძის ამ ასპარეზს, გულგრილად ეკიდება, და კერძო ცხოვრების ფარგალს ვერ გასცილება; ის მცირეოდენი ჯგუფიც, რომელიც ჩაბმულია საზოგადო საქმეში, ძალაუფლებურად, სუსტი გამოდის და უნაყოფო საზოგადო სამუშაო ნიადაგზედ, რადგანაც მოკლებულია უმრავლესობის თანაგრძნობას და ნივთიერ საღსარს.

ამისათვის ყველგან საერთოო უმოქმედობა არის გამეფებული. ყოველი საზოგადო ქართული საქმე სუსტის ნაბიჯით მიდის და ისეთ სავალალო დროს, როდესაც მრავალი რამ არის საზრუნავი და გასაკეთებელი, მომუშავე საკმაოდ არა სჩანს და საზოგადო ასპარეზიც თითქმის სულ ცარიელია. ასეთის გულგრილობისა და უმოქმედობის დანაშაული «ინტელიგენცია-ს», მიუძღვის და მისივე ბრალია, რომ ერის საზოგადო საქმე უხეიროდ და უნაყოფოდ ერთს წერტილზედ არის შეჩერებული. რასაკვირველია, საზოგადოებაც არ არის გასამართლებელი, მაგრამ უმთავრესი ბრალი-კი უფრო „ინტელიგენცია-ს“ უნდა დაეწამოს და სხ.

აი მიახლოვებით ასეთია ის ბრალდება, რომელიც მუდამ და ყოველთვის გაისმის ჩვენს მწერლობაში ჩვენი „ინტელიგენციის“ შესახებ. ყველას გულისწყრომა და ბოლმით აღსავსე უკმაყოფილება მხოლოდ და მხოლოდ ამ საფუძველს უტრიალებს. ამიტომაც საჭიროა, ყოველმხრივად გამოიკვს ეს ბრალდება და ის განსაკუთრებული პირობებიც, რომელნიც მუდმივად აყალიბებენ ჩვენში ერთი მეორის მსგავს პიროვნებათ და აჩენენ ერთისა და იმავე ჯურის ხალხს. რომ ამით გავითვალისწინოთ წარმომშობი სათავე და მხოლოდ შედეგის გლოვას არ მოვანდომოთ ხოლომე ჩვენი გრძნობა და გონება. ამას დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს და ჩვენც რამდენიმე მოსაზრებას გაუზიარებთ მ მკითხველს.

ერთი ვინ — მე.

(შემდეგი იქნება)

თბილისის თავად-აზნაურთა მწიგნობართა კავშირის კამო.

საზოგადოებრივ კონტროლს ჩვენში დიდი ფასი არა აქვს; არც ერთი საზოგადო დაწესებულება არ არის ჩვენში ისეთი, სადაც აშინარი კონტროლი ჯერჯერობა ნიადაგზე იყოს დაყენებული; ამისათვისა, რომ ყოველი საზოგადო საქმე ჩვენში ძლივს-ძლივს სულს დაფასვს — ზოგიერთ ჩვენებურ დაწესებულებაში სრულიად არ არსებობს არავითარი კონტროლი; ასეთია მაგალითად თავად-აზნაურთა დაწესებულება ქუთაისის თავად-აზნაურთა, საქმეების უკანტროლობამ ჩვენ იქამდის მიგვიყვანა, რომ რამდენიმე ათასი და ათი ათასი მანეთი გაფლანგული აღმოჩნდა და ბევრი სხვა საქმეებიც არეულ-დარეული — როგორც წარსულ კვირის, კრებებზედ აღმოჩნდა თბილისის თავად-აზნაურთა მცირედი ნაწილი მწერალად ბრძანდება ყოველივე კონტროლისა — ისინი საშარტხეინოდ და თავის ღირსების დამამცირებლად სოფლიან რაიმე კონტროლის დანიშნას თავისი საქმეების წარმოებაში — noblesse oblige — კეთილშობილება აიძულეთ მათ უარჩურო ყოველნაირი კონტროლი, თუ რკვიზია თავის საქმეებზედ. ასეთია ამ ბატონების ფსიხოლოგია. რაც უნდა საქმეების წარმოების ორგანიზაცია კარგად იყოს დაყენებული, კონტროლი მაინც აუცილებლად საჭიროა, ეს არავისთვის არ უნდა იყოს დასამტკიცებელი — სახელმწიფო დაწესებულებაშიც, სადაც საქმეების წარმოების ორგანიზაცია ძლიერია, იქაც კიხდება დროგამოშვებით რევიზიები; კერძო საზოგადო დაწესებულებაში კი, სადაც ასეთი ორგანიზაცია სხვა და სხვა მიზეზების გამო სუსტია, კონტროლს ბევრად უფრო მეტი მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს — სარევიზიო ორგანო მარტო იმისთვის კი არ არის, რომ აზარიშების და ხარჯთ-ადრიცხვის ციფრები შეასწორ-შემოასწოროს — მისი დანიშნულება უფრო ფართაა, ის მთელი წლის განმავლობაში თვალყურს ადევნებს ამა თუ იმ დაწესებულების საქმეთა წარმოების მექანიზმს და თავის იდეურს რჩევას იძლევა — თბილისის თავად-აზნაურთა ამ ჟამად ევოლუციის ხანაშია. ის თან და თან არისტოკრატიულ-ფეოდალურ ქულაჯას იხდის და ფინანსიურ-კაპიტალისტურ სარქმელს იცვამს; დღეს ელექტრონის სადგურის ექსპლტაცია, ხვალ კახეთის რკინის გზა, ზეგ კიდევ შეიძლება რაიმე სამრეწველო-საფინანსო ანტრეპრიზის მოჭკადოს ხელი და აშინარად მისი სამრქმედო ასპარეზი თან და თან ფართოვდება. აშინარი საქმეების წარმოება-კი დიდს და რთულს ორგანიზაციას თხოვლობს, რაიც თავის თავად იწვევს კონტროლის აუცილებლობას. აქ საშარტხეინო კი არაიქნება. აქ აუცილებლობაა და ავიდეთ, მაგალითად, დღევანდელი აზარიში და ხარჯთ-ადრიცხვა, აქ ჩვენ შეგვიხეობით მხოლოდ ელექტრონული სადგურის აზარიშების შედგენას — როგორც ვიცით, ეს სადგური თავად-აზნაურთაში ამ ორი წლის წინად საზ. „უნიონსაზნ“ შეიძინა დასდო-

ვებით 60 ათას მანეთად. როცა რაიმე სამრეწველო დარგის შესაქმნელად კაპიტალს იღებენ, შემდეგ სამრეწველოს მოგებიდან ეს ძირითადი თანხა უნდა განადგოს, ან ტექნიკურ ენაზე რომ ვსთქვათ კაპიტალის ამორტიზაცია უნდა ხდებოდეს რამდენიმე წლის განმავლობაში, რომლის განსახლავს დამოკიდებულება სხვა და სხვა ტექნიკურ და კამერციულ მოსახრებაზე. 60 ათას მანეთად თავდასხნაურობაში სადგურის შენობა და მაშინები შეიძინა, მაშასადამე ეს კაპიტალი, რომელიც განადგობული უნდა იყოს რამდენიმე ხანში, უმეტეს ნაწილად მაშინებს ეხება. რა ხნის განმავლობაში უნდა მოხდეს ამ კაპიტალის ამორტიზაცია? მაშინებს თავისი ჰიგიენა, თავისი ანატომია და ფიზიოლოგია აქვთ; ისინი მოძრაობენ, ხმარებაში, არიან ამიტომაც თანდათან იტვირთებიან და ბოლოს ფუჭდებიან და ხმარებისთვის უვარგისნი არიან. ტექნიკაში განსახლავრულია მათი ნორმალური სიცოცხლე, თუ რაიმე უბედური შემთხვევა არ იქნა, როგორც ადამიანის ცხოვრებაში. სხვა და სხვა მაშინებისათვის სხვა და სხვა ნორმა დაწესებული — საშუალოდ ავიღოთ 15 წელიწადი, ხშირად 10 წელსაც იღებენ. მაშასადამე 60 ათასი მანეთის ამორტიზაცია, რომ ამ კაპიტალით შექმნილი ინვესტირება ახალი ეფთვილიყო, შეიძლებადა ათ ან თხუთხმეტ წლის განმავლობით გაგვესხლავრა, მაგრამ სანამდის თავდასხნაურობაში შეიძინა ეს სადგური, თითქმის ათი წელიწადი ხმარებაში იყო, მაშ თავდასხნაურობაში შეიძინა მაშინები და ინვესტირება ათი წლის ხმარების შემდეგ, მათი ამორტიზაცია შეიძლებადა მხოლოდ დიდი დიდი 5 წლის განმავლობაში, მეტი არა; ანგარიშებში კი ვხედავთ, რომ იმ კაპიტალის ამორტიზაცია რომელითაც ძველი ან უვარგისი მაშინები იყო შექმნილი, ჯერ 15 წლით არის გაჭიმული (იხ. შარშანდელი ხარჯთ აღრიცხვა) შემდეგ ათი წლით (იხ. წლეგანდელი ხარჯთ აღრიცხვა.) მაგრამ ზირველივე დღიდან ეს უვარგისი მაშინები უკუგდებულა იყო და უმჯობესი სისტემის მაშინები იყვნენ დადგმულნი. ამ ახალი სისტემის მაშინების ამორტიზაციას თქვენ ვერ ხსნავთ ანგარიშებში ვერც ხსნავთ, თუ რა დაუჯდათ ეს მაშინები. გარდა ამისა, თუ რაიმე სამრეწველო დარგს კაპიტალს ახმარებენ, მასზედ ზრატენტს ანგარიშობენ, რადგან ეს თანხა რომ ბანკში დასდოთ, სულ უზრუნველად ზრატენტს მიიღებთ, თუ ბანკიდან გამოიტანეთ, ზრატენტს იხდით მრეწველობის მოგებიდან. თქვენ ვერ ხსნავთ ანგარიშებში ზრატენტს — სადგურს და მის ინვენტრასზედ დახარჯულ კაპიტალზედ — და ამნაირად თუ ამ ხარჯებს მიუუმატებთ იმ ხარჯებს, რომელიც ანგარიშშია მოხსენებული, მაშინ საეჭვო იქნება, თუ შემოსავალი იმდენია, რამდენიც ანგარიშებშია მოხსენებული. შეიძლება მაშინ შემოსავლის მაგიერად ელექტრონულ სადგურიდან დეფიციტიც მივიღოთ. გარდა ამისა ანგარიშით ამ სადგურის ბინისთვის გადადებულია 1320 მანეთი; ხარჯთ-აღრიცხვით კი შერმისთვის უნდა გადახადონ 1200 მანეთი. რას ნიშნავს ეს? სადგურის ბინა ჩვენ კვებონია, შექმნილია და მასზედ იუღია დახარჯული, მაშ ამ ხარჯის ანაზღაურებად ამორტიზაციაში უნდა იყოს აღნუსხული — და ბევრ ამისთანა შეუსაბამოს ზნახვთ ხარჯთ-

აღრიცხვაში მაგრამ ილიუსტრაციისთვის ესეც კმარა და ამის შემდეგ იმის თქმა, რომ რა საჭიროა ინვესტირება და რევიზია, გასაკვირველია დღევანდელ შემთხვევაში თავდასხნაურობას შეუძლია ანგარიშებზე და ხარჯ-აღრიცხვაზედ მსჯელობა იქნის, მაგრამ მათი დამტკიცება უნდა გადაიდვას მანამდის, სანამ დღევანდელ კრებაზედ არჩეული სარევიზიო კომისია დასაბუთებულ მოხსენებას არ წარუდგენს თავდასხ. კრებას საქმეების წარმომების შესახებ.

ინჟ. ივ. მეძმარიაშვილი.

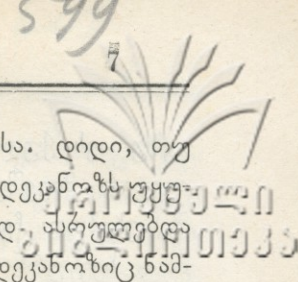
ნუსხალ ხანი

ისტორიული მოთხრობა.

(უძღვნი ძმებს კოტეს და მიტროს).

ანდერაზ საგინაშვილი არ ეკუთვნოდა იმ დიდ ბუნებოვან გვარებს. ის ერთ-ერთ შორის მტრობის, შფოთის და შურის მორევში სცურავდა, საგინაშვილი და ერთი სხვა მისი მოსახლვრე თავადი გადაეკიდნენ ერთმანეთს მამულის თაობაზე. საქმე მეფემდისინ მივიდა. ლევანმა საქმე საგინაშვილის მეტოქე თავადიშვილის სასარგებლოდ გადასწყვიტა, საგინაშვილი დასთანხდა, მაგრამ მის შურისძიების ფილანში რამდენიმე გესლის და ნაღველის წვეთი ჩაეწვეთა. ბევრი ხანი არ დასჭირდა ფილის ასავსებად. აივსო და გადმოვიდა კიდევ. გავარდა საგინაშვილი დაღესტანში და დიდ ნაღველის დაპირებით წამოუძღვა ლეკებს კახეთისკენ. ღამის წყვილიაში ცეცხლი ავარდა საგინაშვილის მეტოქე თავადის სოფელში. ზარდაცემული მცხოვრებნი წივილ-კივილით გარბოდნენ, მაგრამ რისთვის? — იმისათვის რომ გამხდარიყვნენ ან ლეკების ტყვეთ და ან მრისხანე მახვილის მსხვერპლად. მთელი გაღმა მხარე ფეხზე დადგა და საომრად მოემზადა. მეფემ გაგზავნა ჯარი ლეკების წინააღმდეგ. ჯარი მიეწია მტერს მთის ძირას და დაუწყო ჟღერა. ლეკები დამორჩილდნენ და გასცეს თავისი წინამძღოლი — ანდერაზ საგინაშვილი. მოლალოტე, თავლაფდასხმული თავადი წარუდგინეს მეფეს. მეფემ ჩასვა ციხეში და აი მას აქეთ განვლო ხუთმა წელიწადმა.

ზნეობრივად მთლად დაცემული, მთელი თავის არსებით გახრწნილი უნდა იყოს კაცი, რომ რაც უნდა მცირედიც დანაშაულობა მიუძღოდეს, სინანულს არა გრძნობდეს, სვინდისი არ აწუხებდეს და ჰქეჯნიდეს მის გულს. დამნაშავე კაცს თავი ეზიზღება, სიტყვა დაბალი აქვს და თვალები გაბედულად ვერ შეჰყურებენ. საგინაშვილიც სწორედ ამ მდგომარეობაში იყო, როდესაც მეფეს წარუდგინეს. სვინდისი და სირცხვილი მეფის და მთელ იქ მოყრილ

თანამომხმე მეომრების წინაშე, იმ თანამომხმეების, რომელნიც რაღაც სიხარულით მოელოდნენ თუშეთში სამშობლოს მტრის დასახვედრად, — აწუხებდა მას. ისე უცემდა გული, თითქო ვაპობა სურს მკერდისაო. ტანში რაღაც უსიამოვნო ჟრუანტელი უვლიდა, კანკალს აეტანა და შუბლი ცივ ოფლს დაენამა. იღვა მეფის წინ თავჩაღუნული, თვალები მიწას მიპყრობილი.

— მეფევე, წარმოსტევა ბოლოს საგინაშვილმა და მისი მღელვარე ხმა თითქო გულის სიღრმიდან ამოვარდაო, — დიდი დანაშაულობა მიმიძღვის შენსა და სამშობლოს წინაშე. მე ღირსი არა ვარ, რომ ცოცხალი ვიყო, ვუყურო სამზევს. მაგრამ ათასჯერ სიკვდილი მერჩინა ამნაირ სიკაცხლეს... აი ეს ხუთი წელიწადი შესრულდა, რაც მე, ცოცხალ ადამიანს, მზე არ მინახავს. ეხლა ამ ჟამად ჩემ კუბოდან რომ გამომიყვანეს გარედ, როგორც მწყურვალე მივარდეს წყაროს და ხარბად დაეწაფოს, ისე მეც მივაპყარი თვალები მზეს, რომ დამტკბარვიყავ ქვეყნიერობის დიად მნათობის ქცერით; მაგრამ მისმა ბრწყინვალე შუქმა სულ დამიბნელა არე-მარე და რომ საპყრობილის დარაჯს არ დავეჭირე, პირქვე დავარდნას ვაპირობდი... დიდებულო მეფევე, დაასრულა ტუსაღმა, მაკმარე ტანჯვა, მალირსე სიკვდილი, მხოლოდ სიკვდილი ბრძოლის ველზე და არა ოთხკედელ შუა, გამიშვი თუშეთში, რომ ჩემი სისხლით დავწერო ბრძოლის ველზე ჩემი სინანული და მით ოღნავ მაინც ვიზღო დანაშაულობა...

აქ საგინაშვილი გაჩუმდა. მის უამისოდაც ფერწარსულ სახეს რაღაც მღვრიე ნაცრის ფერი გადაეკრა. იღვა თავჩაღუნული, ისევ ისე თვალები მიწას მიპყრობილი, და ელოდებოდა მეფის პასუხს. ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდი ამ დროს, რომ თითქო სიკვდილი გამეფებულისკენ იმ ალაგას. მეფე სდუმდა, მისი ბრწყინვალე ამაღაც იღვა უძრავად, თითქო ერთ ალაგას მიქედილია. ეტყობოდა, რომ ტუსაღის დანაშაულობის გულწრფელად აღიარებამ და მეფისადმი მუდარებამ იმოქმედა, როგორც ამაღაზე, ისე თვით მეფეზედაც.

— წადი, შენ იცი, როგორც იზღამ დანაშაულობას, ბრძანა მეფემ, გამოემშვიდობა ჯარს და გასწია სასახლისაკენ.

ჯარი დაიძრა თუშეთისაკენ.

XIII

ფშავ-ხევსურეთს გაგზავნილი კაცები ზოგნი უკანა ფშავში წავიდნენ ლაშარის ჯვრის დეკანოზთან და ზოგნი-კი გადავიდნენ ხევსურეთში ხახმატის დეკანოზთან.

ყველაფერი დაწვრილებით აუწყეს გაგზავნილებმა დეკანოზებს რაც გაჭირვება აღვა თუშეთს.

დეკანოზები, როგორც ფშავ-ხევსურეთში, ისე მთაულ-გუდა-მაყარში იყვნენ როგორც სულიერი, ისე

საერო მამანი მთელი ხევისა და თემისა. დიდი, თუ პატარა, ქედოსანი, თუ მანდილოსანი დეკანოზები უკლებდა როგორც წმიდა მამას, წმიდალ მღვდლებს, ყოველ მის მოწოდებას, დარიგებას. დეკანოზიც წამდვილი გულმტკივნეული მამა იყო ხალხისათვის. მოძმეთა და თემებთა შორის ჩხუბსა და დავიდარებას, რომელსაც ხშირად ხოცვა-ჟლეტა მოსდევდა, ის არჩევდა, მისი სიტყვა კანონი იყო ყველასათვის. ამასთან ხატობას დეკანოზი იყო სულით და გულით მოსამსახურე თავის „ბრძანებლის და ბატონის“ ხატისა. ახალწლიდან დაწყებული, ვიდრე მარიამობის თვემდის ის ცხოვრობდა მწირად ხატის საბრძანებელში. იქ ქუდმოხდილი, მუხლმოდრეკილი ევედრებოდა წმიდანს, რომ თავის მოწყალება არ მოეკლო თავის „ყმისათვის“, რომ აეშორებინა ჭირს, გაენადგურებინა მტერი და სხვა. მხოლოდ როდესაც ხევეს, თემს შემოესევოდა მტერი, მაშინ წმიდანის მოსამსახურე, წმიდა მწირი ბერი ხდებოდა ბრძოლის ველის მრისხანე გმირად, მტრის ხმას გაიგონებდა თუ არა, გამოიტანდა ხატის საბრძანებლიდან წმინდა დროშებს, დააწკარუნებდა ეფენებს, მოიხმობდა ყველა ვაჟაკს, ვისაც-კი შეეძლო იარაღის ტარება, გადიხდიდა ხატის კარზე სამღვთოს და წაუძღვებოდა ლაშქარს მტრის დასახვედრად.

ხახმატის და ლაშარის ჯვრის დეკანოზებმა თუშების მისვლისთანავე უმაღვე აფრინეს კაცები ხევებში, რომ მყისვე მოგროვილიყვნენ ხატის კარებთან სალაშქროდ მომზადებული ვაჟაკანი. დაიწყეს დენა ხატების კარებისაკენ აქა-იქ ფშავ-ხევსურეთის კუთხეებიდან შეიარაღებულმა მეომრებმა.

აივსო მეომრებით ხახმატის ჯვრის სალოცავის მოედანი. მტრისთვის თავს ზარდამცემ სურათს წარმოადგენდნენ ჯაჭვ-ჯავშანში ჩამსხდარნი, ფარებით მკლავზე დაშნებიანი ხევსურთ ყმანი. დეკანოზმა გამოიტანა ხატის საბრძანებლიდან დროშა და ქუდმოხდილი წარსდგა ლაშქრის წინ. გაისმა დროშის ეფენების ნელი წკარუნი. მხედრობამ ქუდი მოიხადა და თავი მოიხარა წმიდა დროშის წინაშე. ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, რომ გარკვევით ისმოდა ბერ თელის ფოთლის შრიალი და ხახმატის პატარა ხევის ჩხრიალი.

ხევსურნო!.. გაისმა მქექარე ხმა დეკანოზისა, — ჩვენი ძმები — თუშები დიდ გაჭირვებაში ჩავარდნილან. ნუცალ ხანის წინამძღოლობით მთელი დაღესტანი შემოჰსევია. თითქმის ნახევარი თუშეთი გაუნადგურებია, ციხე-სიმაგრეების და აშენებულ სოფლების ქვა-ქვაზე აღარ დაუნარჩუნებია. ხალხი უწყალოდ იჟლიტება მტრის უღმობელ მახვილისაგან.

აქ შესწყვიტა დეკანოზმა ხმა. გაისმა ისევ ეფენების წკარუნი.

— მაშ ჩვენ რის ძმები ვართ, ხევსურნო, აღფრთოვანებით განავრძო დეკანოზმა, — რისთვის

გვხურავს ქული, რისთვის გვასხავ ყბას წვერ-უღვაში თუ არ მივეშველებით და მით მხარს არ მივცემთ შეწუხებულ ჩვენ ძმებს—თუშებს?!. მაშინ ხომ წახდა მთა, ხევსურნო, წახდა ჩვენი ძმობა, ჩვენი ერთობა... მაშინ ხომ შევრცხვით საშვილიშვილოდ, დაგვებურა დიაცების მანდილი. თუშეთის წახდენის შემდეგ წავგახდენენ ჩვენც, აუხსნა დეკანოზმა ხევსურებს,—გადმოვლენ სახევსურეთოდ და წამურტლავენ ჩვენ მამა-პაპათა საფლავეებს, ამოიღებენ მკვდრებს და ნადირს მისცემენ შესაქმელად, ამასაც არ დაგვჯერდებიან, წამურტლავენ ჩვენ წმიდა ხატებს, დროშებს...

ლაშქარს მღელვარება დაეტყო.

— რას იტყვით, ხევსურნო, მიეშველებით, მიცემთ ჩვენ ძმებს მხარს თუ არა?

— წავალთ, წავალთ, გაისმა ხმა მეომრებისა, —არ დავზოგავთ სისხლს ჩვენი ძმების თუშებისათვის, თუ დავზოგოთ, ხახმატის ხატმა დაგვლაზვროს...

მეომრების ამნაირმა პასუხმა უფრო აღფრთოვანებაში მოიყვანა დეკანოზი. მის სახეს სიხარულის ელფერი გადაეკრა და თვალეში ელვამ გაუარა.

— ჩვენი სისხლიც მართებს ლეკებს, აუწყა ხევსურებს დეკანოზმა.—თუშეთში სასტუმროდ მოსული რვა ლიქოკელი ხევსური მომკვდარა თუშებთან ერთად ქვათენეთის ციხის დაცვაში. ვაჟაკურად კი დახოცილან! ამაყად წარმოსთქვა ხევსურმა, —უსახელნიათ თავი, არ უღალატნიათ თავიანთ ჯიშისათვის, არ შეურცხვენიათ თავიანთი მამა-პაპის საფლავი, მათი ანდერძი. იმათი სისხლი ჩვენ კისერზეა, ხევსურნო, დაასრულა დეკანოზმა,—არ მოგვასვენებენ მათი სულები, სანამ არ ავიღებთ მაგიერ სისხლს!..

— ავიღებთ და გადავამატებთ კიდევ! იგრიალეს ხევსურთ ბიჭებმა.

— მაშ გადავიხადოთ სამღვთო, სთქვა დეკანოზმა,—შევედრნეთ დიდ ბატონს ხახმატის წმიდა გიორგის, გმირს კობალას, ყველა მთის და ბარის წმიდანებს, რომ გამარჯვება მოგვცენ მტერზე.

ამ სიტყვებით დეკანოზმა მიაყუდა საბძანებლის კედელზე დროშა, საბძანებლიდან გამოიტანა მდიდრად ოქროთი და ვერცხლით მოკაზმული საქართველოს მეფის შეწირული ჯვარი, წმიდა გიორგის ხატი, სხვა და სხვა ვერცხლის თასები და დააწყა სალოცავის კარზე. რამდენიმე მეომარმა მოიყვანა კურატები, დეკანოზმა ამოიღო ქარქაშიდან ხანჯალი, აღმართა გულის სისწორივ და ნელის სევდიანის ხმით დაიწყა ლოცვა. ამ ლოცვაში დეკანოზი ემუდარებოდა მთის წმიდანებს. რომ თავ-თავიანთი მფარველობა გაეწიათ ლაშქრისათვის. გმირო კობალო, ევედრებოდა მთის წმიდანებს,—თავს ზარი დაეცი, განფანტე შენი ბასრი შუბით ავ-ქაჯნი, მოაშლევი-ნე მათ პირი, რომ არ მიეშველნენ ჩვენ მტრებს!.. —მაგვანის წმიდა გიორგივ, უყარაულე შენ მთას,

მის შვილებს. თვალი დაიჭი, რომ მტრებმა ფარულად არ წახდინოს შენი სამწყსო... რაღაც გაუგებარ მძლავრ შიშბეჭდრებებს... დენდა მლოცავებზე ამ დროს დეკანოზი. რაღაც საიდუმლო ძალით იზიდავდა და ჰბოჭავდა მსმენელს მისი გამომეტყველი, მთლად ნაოქებად ქცეული, ფერ. მკრთალი სახე, რომელიც ამტიკებდა მწირს ცხოვრებას ბერისა. ნახევრად დახუჭული მისი თვლები თითქო ერიდებოდნენ, რომ ემზირნათ ცოდვილ ქვეყნისათვის; თითქო ამ დროს ის სულით და გულით ესაუბრებოდა წმიდანებს, უმზერდა მათ.

— ადიდოს... ადიდოს!.. გწყალობდეთ!.. ამით გაათავა დეკანოზმა თავისი სიტყვა. დაიწყა კურატების ხოცვა, მეომარი მიიყვანდა კურატს დეკანოზთან. დეკანოზი მარცხენა ხელით გადაუწევდა მსხვერპლს თავს და მარჯვნივ-კი ჩასცემდა ყელში ხანჯალს. შადრევანად სცემდა სისხლი მსხვერპლის ყელიდან.

— შეგვეწიე... გვიშველე, დიდა ხახმატის წმიდა გიორგივ!.. დაიძახებდა ამ დროს მსხვერპლის მჭერელი ხევსური, გაიქნივ-გამოიქნევდა მომაკვდავ მსხვერპლს და შესახავდა მის სისხლს დროშას, ხატს და წმიდა თასებს. სხვა სევსურებიც მიაშვერდნენ ხელს და მსხვერპლის სისხლით იბანდნენ ხელებს, ცხვირპირს, გულმკერდს, რომ მით ეამებინათ წმიდანებისათვის.

სამხვეწროთ დაკლულ საკლავების ხორცი დასტურებმა მოხარშეს ხატის დიდ ორორ ყურიან ქვაბში, რომელიც სდგას საბძანებელში და დაურიგეს მლოცავ მეომრებს. მორჩნენ სამღვთოს. დეკანოზმა დაულოცა ლაშქარს გზა, ხევსურებიც გაემართნენ მჭეხარე სიმღერით თუშეთისაკენ, რომ შაბათის გასათენებლად უეჭველად მხარში ამოსდგომოდნენ თანამომე თუშებს.

ივ. ბუქურაული.

ჩ ე მ ი ნ ა ლ ე ე ლ ი

I

იმდენი თავზარ დამცემი აზრები ხდება, რომ კაცმა არ იცის, საიდან დაიწყოს, რომელ ერთს გაუწიოს აზგარი-ში, ერთი მეორეზე სხვარედი, ერთი მეორეზე სხინე-ლი, შემარცხველი, ადამიანის ჰირფენების დამამცირე-ბელი. ერთიანად მოიწამლა, მწარე ნაფლავით მოიშხამა... ადარ არის გატანა, ერთსუფრფენება, კავშირი და სოფილარობა; ეველა სიფილით, შურით, ჯიბრით, გაუტანლობით შეიარაღდნენ, მესობელი მისისსლე მტრად და ავასკად გადაიქცა; არიკეს, შეუბრალეულად სტარცვავს, მზადაა უბრალე ცხოველსავით დანით ეელი გამოად-რის თავისივე მესობელს; გუფითადი მეგობარი გამოედ-

ველ იუდათ, საზიზღარ მოდალატეთ შეიქნა, მტრის ბანაკ-
თა წრეში ჩაეწერა; თავის საყვარელს მეგობარს, ერთ
მიწა-წყლის შვილს, ერთ სიხლ ხორცს ადარ ინდობს,
რომ გრძობთ ჭეილის თავის სვინილისს, ზატაოსნებს, ადა-
მიანობას, დალატობს უველას, — ძმას, მეგობარს, სამშო-
ბლას, მთელ ერს.

ადარ ანის მონუგეშე, გულშემატკივარი, გულ-რწოვე-
ლი ადამიანი, ადარ ანის ნდობა, სიძარბო, კეთილი სალა-
ში და სიყვარული; უველას სასაწყარვეთილებას მიეცა: რა-
დაც შიშმა შეიპყრო. დაიკარგა სიამაგე, გამბედაობა, ვა-
ჟაკური სიტყვა-ზასუხი; გაჭქრა უნარი მალაღი გრძობის-
ადამიანის კეთილ დეობის დაფარვისა, მისი წმიდათა—
წმიდის—ზირფნების, სამშობლო ერის და მიწა-წყლის
ერთგულებისა; დიდი და ზატარა, ქალი თუ კაცი თვითვე
მალავენ, უარს ჭეიფენ თავის ენას, კრიდებიან თავის ენა-
ზე საუბარს, თითქმის ვიდაცას ეკრძაღვიან—ეშინიანთ თავის
კრფნების გამტყენისა, გვარს იცვლიან. — ში-
ნაურს თუ გარეულს, ნაცნობს თუ უცნობს, სტროფის თუ
საყვარელს უცხე ენაზე ესაუბრებიან, მსჯელობენ, მღე-
რიან, აღერსობენ.

ქართველი დედა თავის შვილს ტკბილ ქართულ ნახს
ადარ დამდერის, უცნოელთ მიანდა მის აღზღის ბედი,
რომ უცხო ენა უფრო წმინდათ შეათვისებინოს და მით
სავსებით მოსწევიტოს და ჩამაშორდოს იგი თავის ბუნებას,
თავის სამშობლო ენას. ქართველმა მამამ გული აიყარა
თავის მამულზე, თავის ნამაგარ მიწა-წყალზე და უცხო-
ელებს უკანასკნელ გრძობთ ურიგებს, გულ ცივად ემშვი-
დობება მამა-მამის სისხლით მონაგარ, მათ თუღლით შეკ-
რულ-შეზღუდულ მდიდარ ბუნებით სავსე არე მარეს და
თავის შვილებს დღითს ამარად დაჩაგრულ გლახკად სტო-
ებს. თუღლზე ჭეიდიან მამულს—სამშობლოს, საყვარივით
გაისმის ეს ადამიანის დამადუმებელი ხმა. მერე ვინ მის-
ცათ სამშობლოს გაუიღვის ნება? რა ზასუხს აძლევენ ქარ-
თველ ერს? ხომ დაჭგობა და სამარე წეველა-კრულვით
აუგრო მოდალატეთ?! განა ნიჭიერ ზოეტს რ. ერისთავის
ცხოველი სულით შთაბერილ ჩანგურის სიმების ყდერა
მათ არ სმენიათ? „არ გავცვლი მე ჩემს სამშობლოს უგუ-
დავებისა ხეზედა, არ გავცვლი მე ჩემს სამშობლოს სხვა
ქვეყნის სამოთხეზედა.“ მაგრამ ზოეტის ამ გვარ ტრფი-
აღს სამშობლოსადმი, მის თხოვნა-მუდარას ქართველი
მშობლები არად აცდებენ: ისინი მხნედ განაკრძობენ სამ-
შობლოს გაუიღვას და სიამაყით ივსებიან, სრულ კმაყო-
ფილებას აცხადებენ, თუ რომ მათი „შურკა შურკა“ ქარ-
თულ ლაზარას ვერ ახერხებს და უცხო ენაზე ტუიზი-
ნებს“ ...

ერთი რუსი მასწავლებელი ქალი გულწრფელად
გვიკვირებდა: „თქვენ, ქართველებს, ლაზარას მტეი არა-
ფერი შეგიძლიათ, უველას თქვენი მისწრაფება მისწრაფებად
რჩება, ბევრ ქართველ ინტელიგენტს ვიცნობ, რომლებსაც
ვითომდა ქართულ ერის მფარველ ადამიანად თავი მოაქვთ,
მაგრამ მისი შვილები კი ქართულ ენაზე არ კი ლაზარა-
კობენ. მე არ მესმის, კვირობდა მასწავლებელი, ამ გვა-
რი ინტელიგენტი რადათი იცვას ენას, თუ არ იმითი,

რომ თავის შვილს ზატარაობით თავის ენას შეინარჩუნო
გულში ჩაუნერგოს! აი კიდევ ეს არის მიზეზი, რომ იქვე
ნი ახალგაზრდა მოსწავლენი ქალი თუ კაცი უგულოდ ებ-
ურობთ ქართულ გაკვეთილებს.“ დახს, სრული ჭეშმარი-
ტებიან რუს მასწავლებლის ქალის სიტყვები. ვინ არ იცის,
რომ ქართული ენა დეგენილი და გაღანძღულია, რომ მას
ღირსეული ადგილი არ უჭირავს ჩვენ სასწავლებლებში და
ის მაგალითი, რომ ერთ სასწავლებლის მოწაფეებმა შემთ-
ხვევით ჩამოსულ მეთვალყურეს შესჩივლეს, რომ მასწავ-
ლებელი ქართულ ლიტერატურას საგნებით არ გვასწავ-
ლისო. მეთვალყურე მოხელემ შენიშვნის მაგივრად მას-
წავლებელი დასაჯიდლოებლად წარადგინა, მაგრამ უბედუ-
რობა იმაშია, რომ ჩვენც ხელ უწყობთ მათ ამგვარ შეუ-
რიგებელ მამურობას და მათთან ერთად შეურაცხველთ
ჩვენ სამშობლო ენას...

გ. მოუსვენარიძე.

ნეტა ახალს რას მოუთხრობს!..

მთის გადაღმა მდინარე სჩქევის,
მას ბანს უთხრობს არე-მარე,
ხმას გამოსცემს იღუმალსა
მისი მოთქმა მგლოვიარე.

სადამოს ზირს ნახად მესმის
ჩათხრობილსა ველს მწოლარეს,
გატაცებით შორს, შორს მივსდევ
ახვირთებულ თქმით მდინარეს!

და ვკითხულობ, — ნეტა ახალს,
რას მოუთხრობს მშობელ არეს?!..
ნუ თუ გვალად დამცირებს,
არადა ქმნას, სიბეჩავს?!..

ვ. ალულიშვილი.

ბელი მგოსნისა

ღრამა ხუთ მოქმედებლად.
მოქმედება პირველი.

(გავრძელება)
სურათი III

ბალის ბოლო (მთვარე ახლად ამოდის)

ნიკ. გრძობა, რომელიც ამას წინად მოწმედ იყო.
და ხან რომელიც უაღრესად იტანჯებოდა, —
უცბად მობრუნდა, გადაჰთანტა მან გულის სევდა
და აგერ იგი კვლავ მიეცა ნეტარებასა!

რა მიზეზია? რისგან მოჰხდა გრძნობის ცვლილება?
იგი მოვლენა ცხოვრებაში ხშირად არ ჰხდება!
მაშინ განვიცდით, ოდეს გული სატრფოსა ჰპოვებს! —
ფენის ხმა მესმის!.. ოჰ, ეს გული რა რიგ კანკალებს!
(შემოდის თამარ თეთრ აბრეშუმის ჰირბადეში გახვეული)
თამარ. ვინა ხარ მანდა?

ნიკო. ვისაც სწერდი შენ აქ მოსვლასა!
წმინდა კავშირი ესრეთ სულთა ჰშობს სიყვარულსა,
მწარე სიცოცხლეს ირგვლივ მოჰფენს ნაზს სიხარულსა!
და მაშინ იგრძნობ უკვდავ ნეტარ სანუკველს,
რომლის უტკბილეს ვერც თუ ჰპოვებ ცის სასუფევლს.

თამარ. მე შენი თავი ღექსთა გამაცნეს,
გულს წმინდა გრძნობა გამიცხოველეს,
ზოგსა ზებირად მათ ვკითხულობდი,
ზოგს ალტაცებით თარს დავმღეროდი.
ღრმად გულში ჩამწვდა. არ მავიწყდება.
პოემის გმირი ნაზ გრძნობიანი;
მისი გულის თქმა და მისწრაფება
ღიახ, რომ არის სამართლიანი!
უფრო უაღრეს მით ამიტაცა
და მომიხიბლა მგზნებარე გული,
რომ მარად სატრფო მას თანაუგრძნობს,
აერთებთ წმინდა მათ სიყვარული—
აგერ, იქ დავსხდეთ, ხავსიან ქვაზე,
იქ ვებაასოთ ჩვენ ერთმანეთსა;

(ხავსიან ქვაზედ, წყლის ზირად ჩამოსხდებთან, შირს ბუღბუღი უსტვენს)
გესმის, ბუღბუღი სტვენითა გვატკობს,
მით ხელსა უწყობს ამბორს, ალერსსა!

ნიკო. მუსიკის ჰიმნი მესმოდა სადღაც,
ფოთლის შრიალი მიმღერდა ნანას;
მე მაშინ ვიწვევ, როს შავი ნისლი
ჯერ არ განყროდა ბედკრულ ქვეყანას.
თითქოს იმ დღიდან მიყვარდი უკვდავს,
შენთან დრო დავყავ შეუშფოთებლად;
ის იყო ჩვენი ტკბილი სიხმარი
აწ სანეტარო მოსაგონებლად.
ეხლაც, როს გიმზერ, აქ აღარ ვცხოვრობ,
სულ სხვას მიხატავ უცხო სამყაროს;
სოფელს ვშორდები და ზეკვეყნისაკენ
მიმიწვევ, მივქრი შევების სამთავროს!

თამარ. აბა, გაჰხედე, წყლის პირს ყვავილნი
როგორ ერთმანეთს ეკონებიან;
თითქოს მხურვალე ფიცსა აძლევენ,
როს ერთმანეთის შეიქნებიან.
აგერა. თითქოს ნაზად ჰკოცნიან,
ნეტარებაში იმყოფებიან

ნიკო. არა, ძვირფასო, ჩვენ არა გვანან,
მხურვალე ფიცი სატრფოს შეჰფიცონ;
მიტომ გაშლილან ესრედ ნარნარად,
რომ სურნელებით აქ ჩვენ დავგატკობნ.

ჩვენ მაგათ შეგსტრფით, ეგენი მზესა.
ცხოველ სხივთ ტრფობით ეგებებიან,
მაგრამ არა აქვთ დღე მათ ხანგრძლივი,
ესრედ ტურფანი მალე სქკნებიან.
მითხარ, მნათობო, ეს სიყვარულიც
ყვავილებრ მალე ხომ არ დასქკნება?
ხომ გეყვარები შენ სამუდამოდ
და ალერს ბოლოს არ მოკლება?

თამარ. ჩემო ძვირფასო, წრფელ სიყვარულსა
ბოლო არასდროს არ მოელება;
იგი პაწაწა, ვით ნაპერწყალი,
ავზნებულ ცეცხლად აპილბილდება!

ნიკო. ოჰ, ანგელოზო! შენი ტკბილი ხმა
და ეგ სიტყვებრ მე გულს მიხარებს.
შენა ხარ ჩემთვის მზე სხივოსანი,
რომელიც ღამის წყვიდადს აქარწყლებს.
და რომ დამეხშოს ციური სხივი,
განა არა ვგრძნობ რაც გადამხდება?
ცოცხალი ჩავალ ცივსამარეში,
სული ნათელი კვლავ დაბნელდება!..

თამარ. შენ ექვობ კიდევ? რად ამბობ მაგას?
აწ წართმევისა ნუ გეფიქრება!
მაგრამ ვინც ექვობს, ეგ იმას ჰნიშნავს,
რომ მიწყით სატრფო მას ეყვარება! (ნაზად შეკრდს
მიუკრდნობა და შავ თმის გადაშლის)
მე დაგივიწყო? — ჩემი გული მაგას ვერ შესძლებს,
შენთან შეგუვილს თვით სამარე ვერ დამაშორებს!
ჩვენი მოწამე იყო მთვარე და ყვავილები.
რომ სამუდამოდ, ჩემო სულო, შენ მეყვარები?

ნიკო. რადენს განვიცდი ამ წამებში მე ნეტარებას!
განა თუ ვინმე აწ გამოსთქვამს ჩემს ალტაცებას?
რასაც გული ჰგრძნობს,
ენა ვერ ამბობს! (მთვარეს)
მთვარევე, გაგვშორდი! ასე მკრთალად ნუ გვაფრქვევ
სხივებს!

ჩემს ახლოს მყოფი შენზედ სრული ნათლად ანათებ.
ან არა!.. დაე, მოწამდ იყავ აქ ჩვენთვის მთვარე,
და წმინდა სულის სიყვარული შენ ჩაიბარე!

ფ ა რ დ ა

მ რ ქ მ ე დ ე ბ ა მ ე რ ი ე

სურათი I

ბ ა ლ ი.

(ბადის ბოლოში, ხეივანის ქვეშ, ზის თამარი და ჩანგურს უკრავს, შემოდის ლევანი და აჩილი ლაზარაკით)

ლევან. ჰო, ასე, ასე! საქმე მწყობრად დავგირ-
გვინდება!

აგერ, ხომ ჰხედავ, ხის ქვეშე ზის, ბადის ბოლოში!
აჩილ. ვხედავ!.. თამარო?

ლევან. ჩანგურს უკრავს, სწორედ ის არის!
წადი შენც მასთან, დღეის იქით იგი შენია!.. (გადის)

არჩილ. ოჰ, ეს გამოთქმა: „ღღის იქით იგი შენია!“

რადენს სიხარულს, ნეტარებას მე მაგრძნობინებს!
თამარო ჩემია, არვის ძაღლქს მას დამაშოროს.

(თამარს ახლას შივა, ხეს ამოეფარება და უფრო უგდებას,
მარცხნით შემოდის ნიკო და ირაკლი)

ნიკო. (ხუმად) შენ მეგობარო, ყურს უგდებდი
იმათ ლაპარაკს?

მაშ მართალია ყველაფერი, რაც მე გავიგე?

ირაკლი. მერე, რა მოჰხდა? მითხარ, რისთვის
გაჰფითრებულხარ?

ნიკო. მათ ლაპარაკსა ყურს ვუგდებდი და მთელს
ჩემს სხეულს

ნემსებრ სწხვლევადენ წარმოთქმული მწარე სიტ-
ის იყო ადრე ახლობელი ჩემი ნაცნობი | ყვები
და მაშინაც კი სულ არ მანსოვს მისგან კეთილი,
მას ჰშურდა ჩემთვის ყველაფერი და ჯიბრში მდგა!
ღღესაც ხომ ჰხედავ, ჩემს სამტროდა ნაღველ-შხამს
ანთხევს.

(არჩილი თამარს მიუახლოვდება და თვალს აუბამს)

არჩილ. აბა, ვინა ვარ, გამოიცანი!

ნიკო. ჰხედავ, არჩილმა აუბა თვალი!

ჩემი ეჭვები თითქმის მართლდება.

ღმერთო, თამარიც არ ეურჩება!..

(ხმაღზე ხელს იტაცებს) ნებას არ მივცემ!..

ირაკლი. მოიცა, ძმაო, ნუ გინდა სისხლი!

ნიკო. ჰო, მართლა, მართლა! ამით მხოლოდ
სატრფოს დავტანჯავ! წამო, გავშორდეთ! (გადას)

არჩილ. (თამარს) ვერ გამოიცან!

თამარ. ვინც უნდა იყო, გამიშვი ხელი!

(არჩილი ანთავისუფლებს, თამარ ზიზღით უცქერას და
შემდეგ გადის)

არჩილ. (მარტო ჩაფიქრებული) სულ არ მიკარებს
თავისთან ახლოს,

მე შორს გამიბრბის და ვეჯავრები;
მაგას სხვა უყვარს, სულ სხვას აღმერთებს,
სხვას ემონება ნორჩი გრძნობები!

ნეტა ვიცოდე, ვინც არის იგი,
გულს გავუბობდი, არ ვაცოცხლებდი;
და თავისუფლად ნეტარებისკენ

ეკლით მოფენილს გზას გავიკვლევდი!
(ჩაფიქრებული გადის. შემოდის თამარი, უკან გამდეგი
მოსდევს)

თამარ. ჩემო გამდელო! ცოტადენ თუ გიყვარს
პატარა თხოვნა აღმისრულე! | თამრო,

გამდეგი. მითხარი, შეილო!

თამარ. აქ მოსვლის ნებას ნულარ მისცემ ვილაცა
არჩილის!

შენ შეგიძლიან აუკრძალო, აქ ნულარ მოდის!
როგორც მითხარი, დედაჩემმა ხომ თვის სიცოცხლის
უკანასკნელ წუთს ჩემი თავი შენ ჩაგაბარა
და გთხოვა კიდევ მფარველობა ჩემზედ მოგელო,
მაშ დამიფარე, აუკრძალე, აქ ნულარ მოდის!

შენ შეგიძლიან აუკრძალო, რომ მამაშენს საქრ-
მოდ ჰსუტხს, ჩხვილო!

თამარი. (მწარედ) ჩემს საქრმოდა ჰსუტხს
(დადუნებული) აღმისრულე მაშ მცირედი თხოვნა:
დამტოვე მარტო! (გამდეგი გადის)

გული ხან შფოთავს, ხან კანკალებს, ხან მხიარუ-
ლობს
და არ ვიცი კი, ეს ცვლილები რისგანა ჰხდება!
ამოდ ვცდილობ, აწ ვიფიქრო სულ სხვა საგანზე,
ამოდ ვცდილობ ეს სევდები შორს გადავფანტო.
ვის შეუძლიან დაამშვიდოს მწუხარე გული,
თუ არ იმას, რომელიც მას უყვარს, აღმერთებს?
ჩემი გონება, ჩემი გული ერთ წერტილს უმზერს,
მხოლოდ იქიდან ელის სიტკბოს, ბედნიერებას
მაგრამ, ვაი, რომ მელოდება აქ მამაჩემი
და ჩემს სიხარულს, აღტაცებას სცვლის სიმდიდრეზე.
(ჩანგურს უკრავს და ზედ დამდეგის)

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

გამდეგი. ვით აუკრძალო, რომ მამაშენს საქრ-
მოდ ჰსუტხს, ჩხვილო!

თამარი. (მწარედ) ჩემს საქრმოდა ჰსუტხს
(დადუნებული) აღმისრულე მაშ მცირედი თხოვნა:
დამტოვე მარტო! (გამდეგი გადის)

გული ხან შფოთავს, ხან კანკალებს, ხან მხიარუ-
ლობს

და არ ვიცი კი, ეს ცვლილები რისგანა ჰხდება!
ამოდ ვცდილობ, აწ ვიფიქრო სულ სხვა საგანზე,
ამოდ ვცდილობ ეს სევდები შორს გადავფანტო.

ვის შეუძლიან დაამშვიდოს მწუხარე გული,
თუ არ იმას, რომელიც მას უყვარს, აღმერთებს?
ჩემი გონება, ჩემი გული ერთ წერტილს უმზერს,
მხოლოდ იქიდან ელის სიტკბოს, ბედნიერებას
მაგრამ, ვაი, რომ მელოდება აქ მამაჩემი
და ჩემს სიხარულს, აღტაცებას სცვლის სიმდიდრეზე.

(ჩანგურს უკრავს და ზედ დამდეგის)

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

არა, არ მსურს ოქრო, ვერცხლი,
არც დიდება ჩქარად მქრალი;
თავს მაშინ ვგრძნობ ბედნიერად,
ოდეს სატრფო ჩემთან არი!

ნიკო. სიმართლე და ჭეშმარიტება!

თამარ. მოსტყუებულხარ!

ნიკო. არა, თვალი შორს მჭკრეტელია!

თამარ. შენ ცილსა მწამებ!

ნიკო. ადვილია თავის მართლება!

ნუ თუ არ გახსოვს ბაღის ბოლოს, მთვარიან ღამეს, ჩემო მტანჯველო, რისთვის სდებდი ფიცსა მხურვალეს?

თამარ. ჩემო ძვირფასო ექვიანობ! ეგ ტყუილია!

ნიკო. წინად მეც იგი არა მჯეროდა, მაგრამ ვიხილე და თვალთ ნახულს ბედკრულმა ვით არ დავეუჯერო?

წყლის პირად გნახე, მოგიახლოვდი

სულით დაღლილი და დაქანცული,

შენმა ღიმილმა გულში აღმიგზნო

მაღალი გრძნობა და სიყვარული.

მე ვსდუმდი, ტურფავ, არას ვამბობდი,

დაღონებული შემოგცქეროდი;

თეთრ, ყვავილების კონას მაწვდიდი,

თან ნაღვლიანად ჰანგსა მღეროდი.

მე ის სიმღერა გულს შთამრჩენია,

მწარედა ვსტირი, როს მაგონდება;

თურმე შენ იყავ ჩემი სიცოცხლე

და მე უშენოდ—ამაოება!..

იქ გელის, სწორო, რისთვის მიმტყუნე?

რად დაჰგმე გრძნობა? რად შეიცვალე?

უმანკო ტრფობა, ჩვენი აღერსი,

მითხარ, სად გაქრა, ვის ანაცვალე?

თამარ. მე შენ მიყვარხარ!

ნიკო. მხოლოდ სიტყვით!

თამარ. არა გულითაც!

ნიკ. სიყვარულია, როს აქ სულ სხვას ეაღერსები?

არა, გავიგე ყველაფერი, ნუ სცბიერობ!

და, აქ დარჩი, შენს სატრფოსთან იმხიარულე,

მე კი წავალ შორს, უცხო მხარეს გადვიკარგები,

რომ შენამდის არ მოაწიოს მწარე გოდებამ

და უდროო დროს ნეტარება არ შეგიშალოს.

მე გარდავიტან ყოველ ტანჯვას ჩემი გულისას

მხოლოდ და მიტომ, სატრფო ჩემი არ შევაშფოთო!

ეხლა მშვიდობით! (ჩქარა გადის)

თამარი. მოიცადე ახ, სად მდინხარ?..

წავიდა იგი და სიტყვის თქმა ვერ მოვახერხე.

მას გაუგია, ექვიანობს, რით დავარწმუნო?..

(ღანე მიხდილი ნაძვის ხეს მიუყრდნობა და მწარედ ქვითინებს. შემოდის გამდელო.)

გამდელო. რა ამბავია? ეგ ცრემლები რას, ნიშნავს, შვილო?

შენი თვალები რაღაც ტანჯვას აშკარავენ!

იქნებ ავად ხარ?

თამარი გული მტკივა...

გამდელო შენ შემოგველე, მაგრამ ერთს გვიტყობ,

თამარ. მითხარ ყურს გიგდებ!

გამდელო. (მოკრძალებით)

ხომ არვინ გიყვარს? პირდაპირ გეტყვი. შვილო ჩემო, ნურც დაჰმიძლავ!

თამარ. მერე, რა?

გამდელო. შეყვარებული

გული იტანჯვის და მდულარე ცრემლებსაც აფრქვევს.

იქნება გიყვარს შენ ჰაბუკი აქ რომელიმე

და ვერც კი ჰბედავ სიყვარული მას გაუმეტავნო.

ვიცი, არჩილი სულ არ გიყვარს, მამა გაძალბეს,

რადგან იგია ჩვენ მხარეში წარჩინებული.

თუ მის შესახებ, ჩემო კარგო, რამესა მკითხავ, —

მეც სწოედ გეტყვი: სულ არ მომწონს იგი ჰაბუკი!

ჭრელი თვალებით იცქირება მეტად ბოროტად

და ლაპარაკში ცბიერობა ძრიელ ეტყობა!

თამარ. ჩემო გამდელო! შენგან მესმის ეგე სიტყვები?

მაშ შენც არჩილი გეზიზნება? მითხარი სწორე.

გამდელო. (შეშინებული) ჩუ! მამაშენმა არ გავვიგონოს! გავვირისხდება!

თამარ. ასე მეგონა, თუ ამ ქვეყნადნ მარტო მე ვიყავ

და ჩემი ტანჯვის თანამგრძნობი არვინ იყო,

მაგრამ საქმით კი სულ სხვა ჰხდება! ოჰ, გამადლობ, ღმერთო.

კიდევ მყოლია თანამგრძნობი... — მაგრამ იქნებ მცდი?

იქნებ გულის საიდუმლო გინდა გაიგო

და წინ აღუდგე სხვებთან ერთად შემდეგ ჩემს სურვილს?

თუნდ ასეც მოხდეს, მაინც გეტყვი: მე ნიკო მიყვარს... (შეკრთება)

გამდელო. რაღაზედ ჰკრთი? ნუ თუ მართლა შენ ნიკო გიყვარს?

ღიას, მე ვიცნობ იმ ჰაბუკისა დაახლოვებით!

მამა მას ჰყვანდა აზნაური და შეძლებული,

მაგრამ, როდესაც მას მეუღლე გარდაეცვალა, —

მაშინ ჯერ ნიკო არც კი იყო თორმეტის წლისა, —

ისიც მის დარდას თან გადაჰყვა, მოჰმორდა სოფელს

და თავის შვილს კი დაუტოვა დიდი შეძლება.

უცხო ქვეყანას იზრდებოდა ის ნათლასთან,

მაგრამ ეხლა კი მამის სახლკარს დაჰბრუნებია.

გულ კეთილია და ნასწავლი ამ ჩვენ მხარეში

და არც არავის ჩამოჰრჩება სილამაზეში.

თამარ. ჩემო გამდელო! მაგ სიტყვებსა ნუ თუ შენ მასმენ?

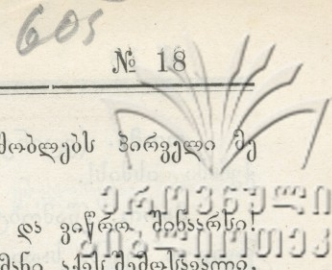
გამდელო. (გარედ ღაზაზაკი ისმის)

ეს რა ხმა ისმის? ვგონებ, შვილო, აქეთ მოდიან.

ხმაზედა ვატყობ, არჩილი და მამაშენია?

თამარი. წამო, გავმორდეთ!

(წასვლას აზიარებენ. ამ დროს შემოდის ლევან, უკან არჩილი მოსდევს. ლევანი თამარს შეაყენებს)

ლევანის ხმა. შენ მართალი ხარ! ყველაფერს შენ დაგიმტკიცებ!
 მე გარდავსულოვარ, სიბერე მჭირს... შენ მართალი ხარ! მობრძანდი ასე, ჩემი ქალიც აქა ყოფილა! —
 რა არის, შეილო, სულ რომ ასე მოწყენილი ხარ? რად დაღვრემილხარ, ჩემო გვრიტო, გამზიარულდი!

ა. შანშიაშვილი.

(შემდეგი იქნება)

სიმაზინჯე

ღრამა 4 მოქმედებად. 5. შუიკაშვილისა

შაქრო. წიგნი განათლების აღსაფლავის კარია და, მასხადამე, შენ სწავლად წინააღმდეგი ჰყოფილხარ!

ილიკო. დახს, იმ განათლებისა, რომელსაც ესლხეგენი ახლგაზრდობა ხორცსა და სულს ალევს! იმ განათლებისა, რომელსაც არათუერი საქმიანობა არ მოსდევს!

შაქრო. შენ რომ არ დასახინდრი მაგ განათლებით, რაღა გიჭირს!

ილიკო. მეც ერთ დროს კბილებს ვუკრატუნებდი სწავლას, მაგრამ დავხედე, რა მშობლების და სწავლადების ბიძიე ბარგად უნდა გავმზადრვიყავ და უარი ვთქვი: საქმე გავიხინე და ესლხე თქვენ არც-თუ ისე ძლიან შემოგნატრით... ვინ იცის, იქნება მეც თქვენსავით დასწუელებული, უსწრო მხეელე გავხდებოდი, — მტემდენ თავში ზემოდგან, ვტემდი თავში ქვევით და ამით გათავდებოდა ჩემი „განათლებული“ მოღვაწეობა!.. ესლხე მე თავისუფალი აღმინა ვარ და ზირადი ამზარტავნობაც შელახული არა მსჯეს მონობით!.. მომავალი ჩემია... ჩემი შვილების! თქვენისთანა მოუძღურებელი, სიცოცხლეს, მოქმედანობას მოკლებული განათლებული ახლ-თაობა-გი ქართულეობას გადაგვარებს უზირობთ! უმზეო-უჭკეროდ, შიშილ წუერვილში გატარებული ავლგაზრდობა... სამსახურის უნიჭო, მოქმედო, მონური რეჟიმით გაყდენთილ მხეელეს ჩამომავლობაც სწული მონა ყუელებს!

სონა. შაქრო სამსახურსედე-გი არა -- განთლებსედე ღაზნაკობს.

ვასო. მართლაც, სონა, მაგრამ ჩვენში სწავლას თითქმის აუცილებლად სამსახური მოსდევს. ახლ-გაზრდობას ტრანსნობა ავიწუდება და თავის განათლებას ახლუნგებს „ოცის“ ბაიზდის ქვეშ!

ილიკო. სწორედ! მე ხომ განათლების წინააღმდეგი არა ვარ, სონა, მაგრამ აი კიდევ ერთი მხარე: ზური რომ გვშიოდეს, მაინც მშობლებს ზირიდან ლუკმას არ გამოვაცლით; სწავლისთვის-გი... (მიიხედ-მოიხედავს) მშობლებს სულს ვაცლით!

შაქრო. თუ შვილების დაჩენა იციან, უნდა გაზარდონ კიდევ მოთხფნილების დაგვარად:

ილიკო. არ ვიცი, რა უფრო გავიკვირვო — შენი კეოისტობა, თუ შენი უმეცრება? ვერძაში ბუნების-მეტეველებას სწავლობ და გამრავლების ინსტიქტს რაღაც დროების მოთხფნილებას უზირდაზირებ! სუ-თუ შვილების დაჩენა იმისთანა ცოდვას, რომ აუტანელი ტვირთად სიცოცხლეს უსწობთ მშობლებს, ზირფენებს უღახვოთ, უსინდისობასედე თავს ადებინებთ?!

შაქრო. უსინდისობისთვის მშობლებს ზირველი მე გამოუეცხადებდი ზიზდს!

ილიკო. ბრტყელი სიტყვები და ვაწრო შინაარსი! (მკაცრად) ვისაც თვეში შვიდი თუმანი აქვს შემოსავალი, შეუძლიან იმას თხუთმეტი ხარჯისა ზატიოსნურად? თქვენი გულისთვის ამ სწავლადი სხას მონად გადაიქცა, თქვენი გულისთვის უხნეო, ბრიუე უფრესებს ეფხე-ქვეშ ექველვინება! თუ მაგდენა სიამაეე გაქვს, რატომ ხელს არა გწვავს ეს დამცირებით მოპოებული ფული, რომელსაც ევრთხის იდიოლოგობასედე ხარჯავ?!

შაქრო. (სუსტად) ზრგერესისთვის აუცილებელი ხდება მსხვერპლი.

ილიკო. მაგისთანა ზრგერესი უკან დახევა!.. ზრგერესისთვისაც ზირობებიან სწირო და არა ძლ-და-ტანება!

შაქრო. მამ დაუსდეთ ურემს და ვაჭრიალოთ!

ილიკო. დაუსდეთ, თუ გი ჯერ მეტს ხელი არ მიგვიწვდება! ჩვენ-გი ურემს უსხედვართ და გაცოფებული ვერეკებით, რომ ერთქლითმავლს დაეწიოს, — ურემი გვეტვრევა, კამეჩები გვეხტება და მიზანიც უფრო შორსა გვრჩება!.

შაქრო. შენი შვილები დაზარდე ახალი მეთოდით.

ილიკო. გეფიცები, ვეცდები ავაცდინო ჩემს შვილებს სწული, უმოქმედო განათლებს! (მიუბრუნდება სონას და მეგობრულად) სონა, აქ უცხო ზირი არ გვირეკია... ზირ-და-ზირ გეტევი: მე რომ ვსოს ადგილას ვიყო, ზირობად დაგიდებდი — ან წიგნები, ან მე!

სონა. რა ხახე ამ წიგნებში?!

ილიკო. წიგნებში არათუერი. მაგრამ ზომს რომ აღარ იციო! აბა შეხედე შენ თავს! შენ რომ წიგნები არ გართობდენ, იქნება ძლ-უნებურად გაგვეკეთებინა რამე, — ეს შენთვისაც და სწავლადობისთვისაც სსსარგებლო იქნებოდა. ან რა ჩამომავლობა უნდა უძღვნა სწავლადობას კერე მოხვარსლუღმა!.. წიგნი, წიგნი!-დაგიკერებით ვეღლას ენაზე! აქ სხიფათო არის სწავლადო რწმენა, ვითომ თვით წიგნის კითხვა ისეთი სწავლიო მოქმედებაა, რომ შეგიძლიან მთელი შენი სიცოცხლე კითხვაში გაატარო და, თუნდა მცირედი რამ ცოცხალი საქმეც არა ააკეთო, მაინც ნება გაქვს განათლებული და სსსარგებლო წუერის სსხელი ატარო! წიგნი მოქმედანობას უნდა აცხოველებდეს და არა სწობდეს!

გიორგი. (უცებ წინ წამოდგება) ილიკო, მართლაც! ჩვენ კლასში ვინც უფრო მეტს ჩასწიხინებს წიგნს, ეველასე უტვინოც ის არის! (ყველას საშინელი ხარხარი აუტყდებოთ; კარგა ხანს ესე იცინიან)

ილიკო. (სიცილით დასუტებული ხელებს იქნევს) ეელი გამომჭრა, ეელი!.. (შემოდის დარია. იმასაც ძალა-უნებურად ეცინება)

დარია. რა დაგმართვიათ... რასედე იფხრნიწებით?..

ილიკო. (განაგრძობს სიცილს) აი, აი!.. (უჩვენებს გიორგიზედ) ჩემმა მტერ-მოყვარემ ეელი გამომჭრა!...

(შემოდის შუა კარიღიან თომა; ხელში „მხ.10“ უჭირავს.)

თომა. (ეცინება) რა აზრია?... თქვენი ხარხარი ჭეხში ისმის!

მარო. (წამოხტება) აი თვეზის სინარული გვაქვს!.. წავიდეთ ჩვენს სადილად... თვეზის მეტი-ვი არა გვაქვს-რა... იცოდეთ!

ილიკო. (მივა და თომას ხელს გადაჰხვევს) ჰო, ჰო. თომა, წავიდეთ!. ისეთი გახური ვიშოვნე, შენი მონებელი!

თომა. არა, ჩემო ილიკო, მე დადელი ვარ... ახლავს და წადით, იქიეთო.

ვასო. არა, არა, უთქვენათ არ იქნება!.. შერე რა თვეზი დაგიჭირეთ—ზურგიელი, დეში!., (სონას გადახედავს)

თომა. (ლიმილით) მისხრად ასკდება თავი ზედა გაქვთ... (გადის. მისდევს დარია.)

მარო. წავიდეთ, სონა, შენ ხომ არა გიშლის-რა!

ილიკო. მაგას რაღა ჩიხინი უნდა!.. ვასო, ჩასვი მაგ თვეზებთან და წამოვიყვანე! ახა, შაქრო, თუ თვეზის გაკეთებას მიშველი, ეხლავე წამოდი, თუ არა და ერთი საათის შემდეგ.

შაქრო. როგორღაც გუნებაზედ ვერ ვარ!

ილიკო. ძნელადებო, მოკრუნხნეთ?... ვისაც გინდათ წამოდი, ვისაც არა—არა! (მიდის) სონა, წამოდი, თორემ არ გაამბობ, რა მოუვიდა ვასოს თვეზობის დროს!..

ვასო. აჰ, აჰ, ჭერიკანობა არ იყოს!

ილიკო. (მობრუნდება) მამ უთხრა?

ვასო. პირზედ ხელს აფარებს) ხა, ხა, ხა! გასწი, გასწი! (კარებისაკენ აგდებს)

ილიკო. განა! (მიდის) მარო, არ დაიგვიანო.

მარო. მოვდივარ.

ილიკო. (ვასოზედ) იმ სუფთა ემსწვილს ხელი გაუყარე! (გადის)

გიორგი. შეც მოვდივარ!

ილიკო. (კულისებრიდან) მამ თვეზი ვინ უნდა გამაჩნაწლევას! (გიორგი გარბის)

ვასო. გიორგი, აი ესეც წაიღე... შეც ჩქარა მოვალ. (აძლევს თავის აბჯას. გიორგი გირბის შაქროც გადის თავის ოთახში.)

მარო. ხომ მოხვალ, სონა?

სონა. მოვალ

მარო. (აკოცებს და მიდის, ვასოს ეშმაკურად) თქვენ, ემსწვილთ?

ვასო. (ლიმილით) ეხლავე მოვალ... (მარო გადის) (ვასო მიუახლოვდება სონას, ჰსურს მოეხვიოს და აკოცოს)

სონა. (არა ნებდება) არა, ვასო, შენი ჭირიქი!..

ვასო. (ხუმრობით ხელებს დაუჭერს) შენც რა ვერ მოკერი, შე ჩიორავ!..

სონა. (უძალიანდება და წრფელის ხვეწნით) ნუ, შენი ჭირიქი. ვასო!..

ვასო. რატომ, გოგო?!

სონა. არა, არა, ვასო!..

ვასო. (ხელებს გაუშვებს და ცოტათი უკმაყოფილოდ მოუჯდება გვერდით) ზარკელი უთახნობა ჩვენი შეერთების!..

სონა. შენი ჭირიქი, ვასო, ნუ გაწეინება... ხომ იცი ჩემი საძაგელი ბუწიაობა!

ვასო. არა, არა, ეგ ბუწიაობის მიზეზი არაა! ეს მშვენიერი საფხული, თავისუფლება, ახლავს და სიუარული, იმედი... ერთი სიტყვით, ჩემში სიცოცხლე ძლიერდა ეტევა!.. მინდა აი ეს სვარძელი, იატაკი, კედლები მთავრად—მთავრად, შევეტავ, შევარეო!.. ახა შენშიც ესე სჩქეფდეს ახლავს და, თუ ზირველი არ მომეხვევადი!

სონა. (ჩაფიქრებული) იქნება მართალიც იყო!... (გაეცინება. ხელზედ ხელს დაადებს ალერსით) ამ კედლების მაგივრად ეგ ახლავს და რა მინდა რომ მე მომმართო რადისზე, შენ სონადგან რაღა დარჩება?! (ასე გონია, შიშით მოიკრუნხება და ქვევიდან ალერსით შესცქერის) ჩემი ლომი!

ვასო. (ხელზედ ხელს მოუჭერს) ნუ გაშიხინ! ჩემო გვრიტო! (მიიზიდავს. სონა არ ეწინააღმდეგება. ვასო ჰკოცნის) ხა. ხა. ხა!.. ავი არ გნებავდა... ხა. ხა, ხა!

სონა. მაცდურა!..

ვასო. ცოტათი რომ გამოვარე შენი გრძობა, მაშინვე ღოფა მომიშვირე... ხა, ხა, ხა!

სონა. საძაგელა!..

ვასო. (უცებ სერიოზულად) ეს ეველა კარგი, მაგრამ... ერთი რამ მაქვს სათქმელი! (ორთავეს უღარ დელობა ეკარგებათ; სონა, შემინებულივით ყურს უგდებს)

სონა. სათქმელი?

ვასო. ჰო, სონა!.. (მუხლებზე ხელებს დაილაგებს და ძირს იყურება. მთელი შემდეგი სცენის დროს ესე ზის; სონას ერთხელაც არ შეხედავს) დიდი ხანია მინდოდა ამის თქმა, მაგრამ ვერ გადაწყვიტავ—საჭირო იყო, თუ არა... მქონდა ამის თქმის ნება, თუ არა!., (პაუზა) დღეს თვეზობის დროს ერთი სურათი ვნახე... წყლის ზივას ჩრდილში ვიყავი წამოწელი და დადელი ტკბილად ოცნებაში შემხებოდა—გთქვამდა შენზედ... იქვე ახლავს. ბუნებში შევამჩნიე ორი ღამაში ჩიტუნია—ეტყობოდად მიჯნურები იყვნენ!.. მამალი—განხორცილი, ჩიხსე-გაბერილი უხტოდა გარეშე და ამაყად რაღაცას დასჭრინებდა!.. მეორე კი, ასე გონია, ვერც-ვი ამჩნევს, კეკლუცად ისწარება ბუმბულს ზაწის ნისკარტით; ხან ფრთის ქვეშ შეიყოფდა, ხან ზურგზედ გადაიტანდა, ხან შეიბერებოდა, რომ აბურძღვული ბუმბული უფრო ტურფად და კეკლუცად დაეკავებინა თითის ტოლს სეკულზე. უცებ—იმთ სიხლავს ტყვისსავით დაეშა მესამე ჩიტუნია!.. ნემსივით წვრილ თვეზებზედ კახტად აქნავდა გაწკპილ კუდს და ეკლ-მოღერებული თამამად უმსერდა მიჯნურების ბედნიერებას!.. ზატარა ჩიტუნია გაიხანა და შეშინებული შესცქეროდა სტუმარს. მამალი კი ჭერ შედგა და ამაყად გადაჰხვდა მოფრენილს, მერე თავის სატრფოს გადაავლო თავლი, მერე ისევ მერეს და... დინჯად გვერდ-გვერდ მიუხლავდა სტუმარს... იმანც კეკლუცად დახარა თავი და რაღაცა შესწიკვიკვა... მამალი უფრო მეტის სითამამით მიუხტა და ფრთა ფრთას შესწიკვიკვა დაიჭრინებინა მხიარულად სტუმარს და გაქრა!.. მამალს

ჯერ, ასე გონია, გამოდევნება უნდა, მაგრამ უიმედოდ შედგა, დაფიქრდა, გადასვლა თავის მეგობარს და გაუბედვარად, ფრთხილად მიუახლოვდა. გამწარებულმა ჩიტუნისმ დაიფრთხილა და თვალის დასმხამებასკენ გაქრა... საზღვრეული ორგულიც გამოკვიდა უკან!.. (პაუზა)

სონა. (გამშრალი, გაფითრებული, ჩუმად) ბელა ზღაპრისა?

ვასო. ესეა!.. ამ სპი მწიფის წინადა, რცა ზირველად ზეტერბურგში ჩავუდი, გაკვეთილი ვიშოვებ ერთ მდიდარ ოჯახში. ისე მიმიღეს, როგორც შეიღო და მთელ ჩემ თავისუფალ დროს იქ ვატარებდი. ქმარი იშვიათად იყო სხელში, ცოლი-კი — იქნებოდა 32 წლისა — ლამაზი, კეთილი, .. დედასავით ზრუნავდა ჩემთვის! მეც დიდს ზატვის ვცემდი და უსახდვრო მადლიერი ვიყავი მისი. ერთხელ... კარგად აღარ მახსოვს... სიზმარივით მაგონდება... დამის ათი სხათი იქნებოდა... ქმარი შინ არ იყო, ბავშვებს ეძინათ... მე და ის ვისხედით გაღუბული ბუნრის წინ მშვენიერ რბილ დივანზედ.., ვბასობდით, როგორც უფველთვის. კარში საშინელი სუსხიანი დარი იდგა, თოვლ-ჭყაზი.. ცივი ქარის ზუზუნის იმოდ და იმ მშვენიერ, ნახევრად განათებულ თბილ ოთახში, იმ გაღვივებულ ბუნრის წინ ზღაპრულ ნეტარებას ვგრძობდით!.. ჩემი ბასი ნელა-ნელა შესწყდა.. სითბო გამოვიდა და სიამოვნებით თვალებს ძლივს-და ვახედი.. უცებ ვიგრძენ, რომ მისი თბილი ხელი ჩემსა ოდნავ შექცო... მინდოდა უკან წამოქცო, მაგრამ ვერ დავსარ ხელი.. მისი ხელი თან-და-თან მეტად ესებოდა ჩემს და უცებ ვიგრძენ თითების ოდნავ მოჭერა!.. გული ამიბეჭდა... სუხთქვა შეშეკრა... მინდოდა წამომხტარევიყვ... დამეუფინა, მაგრამ მოჭადრეულივით ვიჭექე და თვალბეჭდ ბინდი მეფარებოდა!.. მერე ვიგრძენ ქალის რბილი მკლავი ჩემს კისერზედ... თავი მისი ამოფათებულ მალე გულზედ უდონოდ დაეკრუნა... და მერე... აღარ მახსოვს-რას!.. გამსაჯე?.. (დიდი პაუზა. სონას სიცოცხლის უკანასკნელი იმედი ჩამოინგრა. გაქვავებულს ღელვა-კი აღარ ეტყობა. უზომოდ გახსნილი თვალეები რალაც საშინელებას უმხერენ. მერე სონა დაიბრის თავს მუხლებზედ და ჩემი, გულ-საკლავი ქვითინი ისმის.)

ვასო. სონა, ივლავე ჩემი სიწმინდის დაკარგვა, მაგრამ დაუფიქრდი, რა გარემოებაში მომესხე ეკ სიწმინდე!.. მე განგებ აგიწერე ეგრე დაწვრილებით... მე ის ქალი არა მეფარებია!.. (პაუზა) სონა, ხომ აიტან... შეუარივლები?.. (ხელსა ჰკიდებს; უნდა თავი აუწიოს.)

სონა. (უცებ გაიმართება წელში, ნამტირალევი თვალეები მკაცრად იყურებიან და არა ჩვეულებრივის სიმტკიცით ლაპარაკობს) მითმინე!.. შერიგებასკენ ლაპარაკი ჯერ აღრე!.. მე შენთვის მიზატიებია, მაგრამ შენც უნდა მიზატიო!..

ვასო. (გაკვირვებით) განატიო?

სონა. დახ!.. არც მე ვარ წმინდა... მეცა მაქვს წარსული!..

ვასო. (შეშფოთებული) რა სთქვი?!

სონა. (მტკიცედ) ის, რომ შენზედ აღრე მე სხვამ გამოიტაცა... მომტყუა და თავი დამახებია!..

ვასო. (ზარ-დაცემული) სონა!..

სონა. გიკვირს?
ვასო. ეკ... მეტად დიდი უბედურებაა, რომ... დავიჯერო!..
სონა. გეთანხმები, მაგრამ ამის დაფარვა არ შემიძლიან.

ვასო. განიტაცა და...
სონა. ისარგებლა კიდევ ჩემი კატატებით!.. იმით მანც დაიმშვიდე გული, რომ ნამდვილი სიყვარულით მხოლოდ შენ მიუყარხარ და მეუფარებო კიდევ... წარსულის არაფერი არ დარჩენილა ჩემს გრძობაში!..

ვასო. (გიჟივით) დამერთო!.. ეს მოუფლდნელი... აუტანელი უბედურება!.. რატომ ქამდის არ მითხარ?..
სონა. ვერ ვებუღავდი... ვერ გადამეწევიტა, რომ ნება მქონდა დამერდვია შენთვის ნეტარი უფიცობა!.. მამტკიე, ვასო!.. ესლა მხოლოდ შენ, შენ მიუყარხარ!.. (პაუზა)

ვასო. (წამოვარდება) მე... არ შემიძლიან!..
სონა. (წამოდგება და წელში გასწორდება) მაშ?..

ვასო. (უცებ) მშვიდობით!.. (გიჟივით გავარდება) (სონა კარგა ხანს უყურებს გასავალ კარს. მერე ისტერიული სიცილი აუტყდება და ტირილად ექცევა. დაეცემა პირქვე დივანზე, შემოდის მარო)
მარო. (მზიარულად) რას გვანდევინებთ, სონა?.. ეს რა არის?.. სონა, სონა!.. (ეხვევა და აშოშმინებს) რა მოგივიდა, სონა?.. რა იყო. შენი ჭირამი?..
სონა. (აღგება, თავს იკავებს, ცრელებს იწმენდს. რამდენადაც-კი შეუძლიან მტკიცედ) არაფერი... გაივლის!.. მე სადილათ ვერ მოვალ... შენ შემოაჩრე მერე...
მარო. რა მხდა?.. არ იტყვი?..
სონა. მერე. მერე!.. ესლა წადა... თავი დამახებია.
მარო. გავათავებ სადილს თუ არა, მოვალ უფხადად იყავ!.. (ჰკოცნის და მიდის, ერთი კიდევ მოიხედავს კარებიდან და გავა. სონა ჯერ ესე დგას, მერე შუა კარისკენ წავა და შეეფეთება საბას.)
საბა. აა, მშვენიერ სონას ვახლავარ!.. (სონა შეშინებულივით უკან დაიხვეს და საბას დაამტერდება; მერე უცებ გავა. საბა თვალს გააყოლებს) ხე, ხე, ხე!..
ფ ა რ დ ა.

სონა. (წამოდგება) მე... არ შემიძლიან!..
სონა. (წამოდგება და წელში გასწორდება) მაშ?..
ვასო. (უცებ) მშვიდობით!.. (გიჟივით გავარდება)

(სონა კარგა ხანს უყურებს გასავალ კარს. მერე ისტერიული სიცილი აუტყდება და ტირილად ექცევა. დაეცემა პირქვე დივანზე, შემოდის მარო)
მარო. (მზიარულად) რას გვანდევინებთ, სონა?.. ეს რა არის?.. სონა, სონა!.. (ეხვევა და აშოშმინებს) რა მოგივიდა, სონა?.. რა იყო. შენი ჭირამი?..
სონა. (აღგება, თავს იკავებს, ცრელებს იწმენდს. რამდენადაც-კი შეუძლიან მტკიცედ) არაფერი... გაივლის!.. მე სადილათ ვერ მოვალ... შენ შემოაჩრე მერე...
მარო. რა მხდა?.. არ იტყვი?..
სონა. მერე. მერე!.. ესლა წადა... თავი დამახებია.
მარო. გავათავებ სადილს თუ არა, მოვალ უფხადად იყავ!.. (ჰკოცნის და მიდის, ერთი კიდევ მოიხედავს კარებიდან და გავა. სონა ჯერ ესე დგას, მერე შუა კარისკენ წავა და შეეფეთება საბას.)
საბა. აა, მშვენიერ სონას ვახლავარ!.. (სონა შეშინებულივით უკან დაიხვეს და საბას დაამტერდება; მერე უცებ გავა. საბა თვალს გააყოლებს) ხე, ხე, ხე!..
ფ ა რ დ ა.

სონა. (წამოდგება) მე... არ შემიძლიან!..
სონა. (წამოდგება და წელში გასწორდება) მაშ?..
ვასო. (უცებ) მშვიდობით!.. (გიჟივით გავარდება)

ფ ა რ დ ა.

სტერმინების შემუშავების საჭიროება.

ხშირად მსმენია ასეთი ლაპარაკი — ქართული ენა სოფელში ინახებაო, სოფელია ჩვენი ბურჯო. ეს მეტად შემცდარი აზრია. სოფელი, გლეხი იქნება თუ სხვა ვინმე, რომელსაც თავისი ხელოვნება ხელოვნურად არ გაუწრთენია და განუვითარებია, მეტად ვიწრო გონებრივ ფარგალში ტრიალებს. აშკარაა, თუ აღამიანს მცნება არა აქვს, იმას ამ მცნების ეამომხატველი სიტყვაც არ მოეპოება, მეცნიერების დაკვირვებით, სოფლის ლექსიკონი შეიცავს სამასობდე სიტყვას, ამნაირად სოფელის დონეზე, რომ დავიყვანოთ ენა, ის მაშინ უბრალო საბასო საშუალება იქნება და მეტი არაფერი. პირიქით ენას ანვითარებს ერთი მხრივ მხატვრული მწერლობა და მეორე მხრით მეცნიერება, რომელიც ენას ამდიდ-

რებს ახალი მცნებებით და აძლევს სიმტკიცეს და მკაფიობას. რა ენაშიც განყენებული მსჯელობა განვითარებული არ არის, იმ ენას ყნა თანამედროვე აზრით არც დაერქმევა,

დღევანდელი ჩვენი უბედურება იმაში გამოიხატება, რომ ხელოვნება და განსაკუთრებით მეცნიერება ქართულ ნიადაგზე თითქმის სრულიად შეჩერებულია. ბევრი ჩვენში გაიძახის: აბა როგორ ვიმსჯელო ქართულად, როცა სრულიად არაფერი გვაქვს სამეცნიერო. სამწუხაროდ ჩვენ ისეთ მდგომარეობაში ჩავარდით, რომ მეცნიერულ აზრს დღეს ჩვენში მეტად ცუდი ნიადაგი აქვს. და რაც ჩვენ მამა-პაპათ უშრომნიათ და შეუქმნიათ, იმას დღეს ვერ ვითვისებთ და ვერ ვანვითარებთ.

იყო დრო, როცა ქართული მწერლობა ღირსეულად იყო გაფურჩქნილი და მტკიცე ნიადაგზე იდგა, აკადემიკოსი მარი თავის გამოკვლევაში: „თანე პეტრიწი, ქართველი ნეოპლატონიკი XI-XII საუკუნის შემდეგ სწერს:

მე-X და მე-XI საუკუნეებში ქართველებს ფილოსოფიაში ის საგნებივე მიაჩნდათ საინტერესოდ, რომელსაც ეკიდებოდნენ გულ-მოდგინედ გონებით მესვეურნი მაშინდელის საქრისტიანოსი როგორც აღმოსავლეთსა ისე დასავლეთს. თუ განსხვავდებოდნენ რითიმე სხვებისაგან, მაგალითად ევროპელები-საგან, განსხვავდებოდნენ მით, რომ მაშინ ქართველნი სხვებზედ უწინარეს ამოიღებდნენ ხოლმე ხმას ფილოსოფიურ აზრის ახალ მიმდინარეობის შესახებ და სისრულით შეიარაღებულნი მაშინდელ დროის მიხედვით სამაგალითო ტექსტუალურ კრიტიკით, მუშაობდნენ პირდაპირ ბერძნულ დედანით ხელში.

ამაირად ჩვენ ვხედავთ, რომ უკვე მე-X, მე-XII საუკ. ქართული მეცნიერება და აზროვნება განვითარების უმაღლეს წერტილზე იყო ასული და საერთო საკაცობრიო ასპარეზზე ქართველებიც ღირსეულად იღვწოდნენ. მიეცი ამას შემდეგ ფართე გზა და მაშინ ქართული ფილოსოფიური აზრი თანდათან გაღრმავდებოდა და წინ წავიდოდა. მაგრამ საუბედუროდ მე-XIII საუკუნეშივე შემოგვესია უღმრთო მტერი—მონგოლები, რომელთაც შეარყიეს ჩვენი სახელმწიფოებრივი წყობილება, შესწყვიტეს ჩვენი ცხოვრების ბუნებრივი განვითარება. ამ დღიდან იწყება სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა არსებობისათვის, ბერი და ერი ხმლით ხელში იბრძვის, რომ თავისი ვინაობა დაიცვას. ომიანობა, მუდამ იარაღის ჩხარუნი კი, როგორც მოგვხსენებათ, სრულიად არ უწყობს ხელს მეცნიერებას და საზოგადოდ აზროვნების განვითარების. მეცნიერება მაშინ იფურჩქნება და იზრდება, როცა მოქალაქობრივი მშვიდობიანობაა დამყარებული. ლაჩარი, მხდალი და სუსტი მეცნიერებაშიც გამოუდგებიან. ხოლო როგორღა მოახერხოს ვაჟკაცმა მშვიდ ფილოსოფიურ განსჯას მიეცეს, თუ სამშობლო მეომარს მოითხოვს? ამიტომაც ამ ხნიდან მოყოლებული ჩვენში ვეღარ ვამჩნევთ მეცნიერების შესაფერზრდას. მაგრამ მიუხედავად აუტანელ პოლიტიკურ მდგომარეობისა მაინც მეცნიერული აზრი ჩვენში არ ქრება, იწერება გამოკვლევანი, ითარგმნება სხვა და სხვა ფილოსოფიური ტრაქტატები, სამეცნიერო სახელმძღვანელოები. ასე გადის საქმე ვიდრე მე-XIX საუკუნის დასაწყისამდე. ამ დროსაც თითქო განსაკუთრებული ტკივილებით გრძნობს მოწინავე ქარ-

თველობა მეცნიერულ განვითარების საჭიროებას, ვახუშტი ბატონიშვილი, ანტონ კათოლიკოსი, დავით ბატონიშვილი თავისი პოპულარული-მეცნიერული თხზულებით, „კალმასობით“ და ბევრი სხვა მეცნიერი სთხზავს თუ სთარგმნის სხვა და სხვა სამეცნიერო და საპოლიტიკო თხზულებას ქართული აზროვნება ხელმეორედ იწყებს მთელი თავისი ძალღონით გამოღვიძებას, აღყვავებას.

მაგრამ ამ დროს ხელმეორედ მოტრიალდება უკუღმა ჩვენი ცხოვრების ჩარხი, რომელიც გაცილებით უფრო სსსტიკი და უღმრთოელი გამოდგა ჩვენთვის. მისი სისასტიკე და საშიშროება ჩვენი გონებრივი ზღისათვის განსაკუთრებით იმაში გამოიხატება, რომ ამას გვაშორებს წარსულს, ცდილობს მოსპოს კავშირი ჩვენში წარსულს და აწმყოს შორის, ამართოს ზღუდე ჩვენს ათასი წლობით შექმნილ ისტორიას. და ჩვენს შორის. ეს იგივეა, რომ ადამიანი ჰაერში აიტაცო, რომ შემდეგ აქედან გაისროლო და მიწაზე დაანარცხო. სამწუხაროდ ეს ნიადაგის გამოცლა, ეს წარსულისა და აწმყოს გათიშვა ისეთი ძლიერებით სწარმოებს, რომ ბევრად უკვე მიზანს მიაღწია. თაობა თაობას მისდევს ჩვენში რომელთაც თავისი სამშობლო ლიტერატურა და ისტორია სრულიად არ იცინან, ამ გარემოებას ის შედეგი მოჰყვა, რომ შესუსტდა ქართველის პიროვნებაში, ერთეულში მთელის, საქართველოს პატივისცემა და სიყვარული. ამასთანავე შესუსტდა ამ ერთეულის გულისთვის თავდადება და შრომა. აღარაა ამ ტიპის გამგრძნობი ჩვენში, რომელიც მთელ თავისი სიცოცხლეს სენაკში იჯდა და სამშობლოს საკეთილდღეოდ გონებრივ მუშაობას ეძლეოდა. ორიოდ ქართველი მეცნიერი თავის გამოკვლევათ უცხო ენაზე სწერენ და ამ ნაირად ქართულ აზროვნებას განვითარებას ხელს არ უწყობენ. რასაკვირველია. ასეთ პირობებში ჩვენი მეცნიერული მწერლობა მეტად დაეცა, წლები გადის. ასე, რომ ხეირიან სამეცნიერო წიგნს ვერ შეხვდებით მეცნიერული აზრი ქართულს ნიადაგზე ვეღა ბოვანობს. ეს გარემოება ბევრს აწუხებს, ბევრს აფიქრებს, მაგრამ დაქსაქსულობა და სხვა მიზეზები ხელს გვიშლის, რომ ამ ნიადაგზე რამე გავაკეთოთ. სხვათაშორის მეტად ცუდ მდგომარეობაში ვართ ტერმინების მხრით. რადგან ძველ მწერლობას ვერ ვიცნობთ, რადგან ინტენსიური გონებრივი მუშაობა ჩვენს ნიადაგზე არ სწარმოებს, რადგან სკოლაში სხვა ენაზე სწავლება ამიტომაც ბევრს ქართველს სურს რამე მეცნიერული გამოკვლევა დასწეროს ან სთარგმნოს ქართულად, მაგრამ მას აბრკოლებს ტერმინების უცოდინარობა. ვინც რამეს სწერს. ერთ-ერთს ტერმინს ხმარობს, მეორე ეს კი მეცნიერებაში ყოველად შეუძლებელია, ბევრჯერ შეეცადნენ სხვა და სხვა პირნი ამ საქმისათვის ეშველათ და ერთი ტერმინელოგია შეემუშავებიათ, მაგრამ სამწუხაროდ არც ერთმა ცდამ ბოლომდის არ გასტანა. საჭიროა ეხლა მაინც სერიოზულად მოვკიდოთ ხელი ამ საქმეს ერთხელ და სამუდამოდ მკვიდრ ნიადაგზე დავაყენოთ. სწორედ ზაფხული საუკეთესო დროა ამ საქმისთვის ჩვენ იმედი გვაქვს ჩვენი მოწინავე მეცნიერნი ხმას, ამოიღებენ, შეიმუშავენ გეგმას და ხემძღვანელობასაც იკისრებენ ამ ფრიად საჭირო და სასარგებლო საქმეში.